

Att inte synas

*En studie av internetanvändares syn på möjligheten till anonymitet och
avsaknaden av fysiska möten vid sociala kontakter på nätet*

Författare: Eva Johansson

**Linköpings universitet
Institutionen för
Beteendevetenskap
Avdelningen för sociologi
Sociologi 4, 61-80 poäng**

LINKÖPINGS UNIVERSITET
Institutionen för beteendevetenskap
Avd. för sociologi
Sociologi 4
Uppsats, 10 poäng
Vårterminen 2006

Att inte synas

*En studie av internetanvändares syn på möjligheten till anonymitet och
avsaknaden av fysiska möten vid sociala kontakter på nätet*

Författare: Eva Johansson

Handledare: Örjan Widegren

Förord

1998 gick jag med på en mailinglista för första gången och har sedan dess haft fortsatt kontakt med olika personer via nätet, främst genom mailinglistor. På så sätt har jag fått vänner, verkliga vänner som betyder lika mycket för mig som mina IRL-vänner. Jag har ofta undrat om andra känner likadant. Nu vet jag att jag inte är ensam om denna känsla.

Utan andra människors deltagande hade denna uppsats inte blivit till. Särskilt vill jag tacka alla ni 208 personer som svarat på min enkät om nätvänner. I så många av svaren har jag fått ta del av personliga och känsloladdade berättelser att jag känner mig både rörd och stolt över det förtroende ni visat mig. Varmt tack! Också ett varmt tack riktar jag till en anonym nätanvändare utanför enkäten som gett värdefulla kompletterande synpunkter.

Jag tackar också mina nätvänner Ann-Catrin Brockman, Ingrid Edman och Kerstin Bengtsson, som varit mitt bollplank under arbetet. Kerstin har också läst ett utkast till uppsatsen. Från er har jag fått värdefulla synpunkter. Stort tack!

Ett alldeles särskilt varmt tack går också till min sambo Mikael som visat stor förståelse trots mitt bristande deltagande i vårt gemensamma IRL-liv under uppsatsarbetets mest intensiva perioder, och som även hjälpt mig med installationen av enkätverktyget.

Ett tack riktar jag också till min handledare Örjan Widegren för viktig och inspirerande vägledning och goda råd under arbetets gång.

Västervik 25 maj 2006

Eva Johansson

Abstract

Using the net for relational purposes is becoming a growing trend; net surfers make friends online. This study, by Eva Johansson, shows that the net users who use the net for relational purpose can form meaningful and sustainable social relations with other net users whom they have never met in real life (IRL), and may never meet face to face.

The purpose of this study is to find out how the possible anonymity and the lack of meeting face to face effect relations on the net. 208 net users have answered a survey about social relations on the net. The answers in this mainly qualitative study gives a hint that anonymity can be both limiting and liberating for the user. Limiting for those who are cautious and therefore do not form deep emotional relationships on the net; and liberating for those who, through anonymity, can express their true selves to strangers on the net. The disembodiment of the net is also a liberating factor.

A majority of the respondents are women and many of them are middle aged. They have a considerable skill and experience as net users, and do use the net for their own purposes.

Key words: internet, anonymity, identity, sustainable social net relations, disembodiment, true self

Engelsk titel:

Who are you?

A study of net users view of the possibility of being anonymous and the lack of meetings face to face in social relationships on the internet

Sammanfattning

Med internet som verktyg kan vi kommunicera med människor trots stora avstånd och trots att vi inte möts ansikte mot ansikte. Många nätanvändare väljer att vara anonyma gentemot varandra på nätet, på grund av försiktighet. Andra väljer att efter hand avslöja sin identitet för nätvännerna och så småningom ta med sig nätrelationen in i vardagslivet utanför internet. Syftet med denna studie är att undersöka och förklara hur nätanvändare upplever anonymitet och att inte synas för varandra.

För nätanvändare kan anonymiteten innebära en möjlighet att befria sig från det sociala livets krav och visa mer av sitt rätta jag inför nätvännerna, eftersom det på nätet är möjligt att hitta likasinnade och andra som accepterar mig som jag är, oavsett vem jag är. Anonymiteten kan också innebära att nätanvändaren av försiktighet avstår från djupare relationer på nätet. Om detta vittnar ett flertal av respondenterna i denna studie, som bygger på en enkät på internet hösten 2005. 208 svarade på enkäten och drygt en fjärdedel av dessa har på något sätt reflekterat över fenomenet anonymitet och att inte synas för varandra i sociala relationer på nätet. Metoden är kvalitativ då resultatet utgår från enkätens öppna frågor, med möjlighet till berättande svar.

I reflektionerna ingår tankar kring den kroppslöshet, eller befrielse från tid och rum, som internet medger. Här kan kommunikation ske på distans oberoende av både tid och plats, liksom också i realtid men utan att ses. Då spelar det ingen roll hur jag ser ut, vilka kläder jag har eller andra yttre faktorer som kan påverka motpartens syn på mig. Ålder, kön, socioekonomiska eller sociokulturella faktorer spelar heller ingen roll.

Mina slutsatser i denna studie är att den bokstavligen och bildligt anonymiteten på nätet kan vara antingen *befriande* eller *begränsande* för nätanvändaren; befriande för den som använder nätet för självförverkligande och reflexivt identitetsbyggande; begränsande för den som av försiktighet inte tillåter sig att utveckla nära och djupa sociala relationer på nätet på grund av anonymiteten.

Nyckelord: internet, anonymitet, identitet, nätvänskap, sociala relationer

1	INLEDNING	9
1.1	PROBLEMBESKRIVNING	9
1.1.1	<i>Syfte</i>	9
1.1.2	<i>Frågeställning</i>	10
1.1.3	<i>Avgränsning</i>	10
1.2	STUDIEN	10
1.2.1	<i>Nätvänner</i>	10
1.3	BEGREPP	11
1.4	DISPOSITION	12
1.5	SAMMANFATTNING	13
2	BAKGRUND	14
2.1	INTERNET	14
2.1.1	<i>Kontakt och anonymitet</i>	15
2.1.2	<i>Privat och offentlig kommunikation</i>	16
2.1.3	<i>Virtuell gemenskap</i>	17
2.2	SAMMANFATTNING	18
3	TEORETISK RAM.....	19
3.1	SPLITTRAT SJÄLV ELLER HELHET?	19
3.1.1	<i>Livet som en teater</i>	19
3.1.2	<i>Internet som scen</i>	21
3.2	ATT STYRA INTRYCK	23
3.2.1	<i>Kontroll</i>	23
3.2.2	<i>Anonymitet, pseudonym och identitet</i>	24
3.2.3	<i>Det virtuella livets frihet</i>	25
3.2.4	<i>Problem</i>	25
3.3	DISTANSRELATIONER	26
3.3.1	<i>Sociomental band</i>	26
3.3.2	<i>Oberoende av tid och rum</i>	27
3.3.3	<i>Reflexiv identitet</i>	27
3.3.4	<i>Tillit</i>	28
3.4	VIRTUELL OCH FYSISK GEMENSKAP	29
3.4.1	<i>Social närvaro</i>	29
3.4.2	<i>Nätanvändning</i>	30
3.4.3	<i>Nätet + IRL = sant?</i>	31
3.5	TIDIGARE FORSKNING	32
3.6	AVSLUTANDE TEORETISK REFLEKTION.....	32
4	METOD	34

4.1	EMPIRI.....	34
4.1.1	<i>Enkät</i>	34
4.1.2	<i>Urval</i>	35
4.1.3	<i>Forskningsetik</i>	36
4.1.4	<i>Studiens svaga sidor</i>	37
4.2	TEORI	37
4.3	TOLKNING OCH ANALYS	37
4.3.1	<i>De berättande svaren</i>	38
4.4	GENERALISERBARHET	39
4.5	VALIDITET OCH RELIABILITET	39
4.6	MIN EGEN ROLL	39
4.7	SAMMANFATTNING	40
5	VEM ÄR DU?.....	41
5.1	RESPONDENTERNA	41
5.1.1	<i>Ålder och kön</i>	41
5.1.2	<i>Erfarenhet och tidsåtgång</i>	42
5.1.3	<i>Grupp A</i>	42
5.1.4	<i>Grupp B</i>	43
5.2	PRESENTATION AV SJÄLVET.....	44
5.2.1	<i>En selektiv bild</i>	44
5.2.2	<i>Utseende och andra yttre och inre faktorer</i>	45
5.2.3	<i>Att visa sitt verkliga jag</i>	46
5.2.4	<i>Förtrolighet tack vare anonymitet</i>	49
5.2.5	<i>Nackdel</i>	50
5.3	KRAVLÖST	51
5.3.1	<i>Bekvämt</i>	51
5.3.2	<i>Oberoende av tid och rum</i>	53
5.4	NÄTVÄNNER KONTRA IRL-VÄNNER.....	54
5.4.1	<i>Vänskapsband</i>	54
5.4.2	<i>Att träffas</i>	56
5.5	EGNA IAKTTAGELSER OCH ERFARENHETER	57
6	SAMMANFATTANDE ANALYS.....	60
6.1	PRESENTATION AV SJÄLVET.....	60
6.2	DET SANNA JAGET	62
6.3	KRAVLÖST OCH BEKVÄMT	63
6.4	NÄTET KONTRA IRL.....	64
6.5	SAMMANFATTNING	65
7	DISKUSSION.....	66
7.1	ÅTERKOPPLING	66

7.2	SLUTSATSER	66
7.2.1	<i>Nätet som begränsare och befriare</i>	66
7.2.2	<i>Anonymitet och identitet</i>	67
7.2.3	<i>Utbytbarheten</i>	68
7.2.4	<i>Relationsverktyg</i>	68
7.2.5	<i>Befrielse från kropp, tid och rum</i>	68
7.3	EGNA REFLEKTIONER	69
7.3.1	<i>Anonymitet</i>	69
7.3.2	<i>Metodreflektion</i>	69
7.4	FÖRSLAG TILL FORTSATT FORSKNING	71
8	KÄLLFÖRTECKNING	72

Figur- och tabellförteckning

Diagram 1. Medianålder för respondenterna, sid 34

Tabell 1. Jämförelser mellan hela gruppen, grupp A och grupp B, sid 35

Figur 1. Anonymitet och identitet, sid 16

Bilageförteckning

Bilaga 1 Frågeformulär enkät

Bilaga 2 Ordlista

Bilaga 3 Tabeller från SCB

Bilaga 4 Lista på dem som bjudits in till enkäten

Bilaga 5 Skärmdump av startsida för enkäten

Bilaga 6 Abstract C-uppsatsen

1 INLEDNING

"Jag berättar icke allt om mig själv. Jag berättar blott det som behagar mig att berätta; men jag säger ingenting som icke är sant."

Hjalmar Söderberg (1905): Doktor Glas, s 11

På nätet kan man välja hur synlig eller anonym man vill vara i sina kontakter med andra. Jag kan påstå att jag är av ett annat kön, har en annan ålder eller en annan bakgrund än den verkliga, och om jag vill kan jag i viss mån förhindra att det kan kontrolleras om jag väljer att inte ge ledtrådar själv. Helt anonym är man dock sällan. En stor del av surfarens aktiviteter loggas och registreras, framför allt av kommersiella skäl. Man är som regel betydligt mer icke-anonym än kanske många föreställer sig, men för att aktivt kartlägga en person krävs en hel del kunskap och tillgång till resurser som den vardaglige surfaren som regel inte har. Detta gör att känslan av anonymitet i de flesta fall är relativt överensstämmande med den faktiska situationen, i relation till motparterna på nätet.

1.1 Problembeskrivning

Datorer idag används till stor del för kommunikation människor emellan, människor som aldrig möts på annat sätt än i cyberrymden. De är inte påtagligt synliga på samma sätt som grannen i trappan eller väninnan i telefonen, de finns inte fysiskt i bilden av internetanvändningen. Denna "osynlighet" är grunden till varför det är intressant att undersöka vilken betydelse en möjlig anonymitet har för de sociala relationer som etablerats och upprätthålls på internet. Efter mer än tio års tid med datorn och internet som kommunikationsverktyg har jag insett att våra relationsmönster har förändrats. På nätet har vi numera djupa och betydelsefulla relationer med människor vi aldrig möter ansikte mot ansikte. Denna studie undersöker vilken betydelse anonymitet har i sociala relationer på nätet, både bokstavligt och bildligt talat. Undersökningen gäller både de fall där nätanvändaren väljer att inte avslöja alla yttre fakta kring sin egen person, som till exempel det rätta namnet, familjeförhållanden, bostadsort etc; men också det faktum att kommunikation sker utan möten ansikte mot ansikte.

1.1.1 Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka vad möjligheten till anonymitet och att kommunicera utan att se varandra betyder för nätanvändaren i sina

relationer till andra nätanvändare. Till exempel om anonymitet upplevs som problematisk eller som främjande för relationen; hur anonymitet påverkar relationsmönstren och om bristen på möten ansikte mot ansikte upplevs av nätanvändaren som ett problem eller en positiv faktor.

1.1.2 Frågeställning

Min frågeställning gäller hur och om vi påverkas i våra relationer på nätet av dess möjligheter till anonymitet.

- Hur påverkar anonymitet den sociala relationen som etableras och upprätthålls på nätet? Leder den till en ökad eller minskad förtrolighet parterna emellan?
- Vilka fördelar och nackdelar upplever nätanvändarna med denna möjlighet till anonymitet?

1.1.3 Avgränsning

Denna studie utgår enbart från textbaserad kommunikation, den gäller inte onlinespel utan enbart social interaktion som bygger på meddelanden av typ e-post, inlägg i diskussionsforum och bloggar, chat och liknande. Studien gäller enbart vänskapsförhållanden, inte romanser.

1.2 Studien

Studien har skett med hjälp av en enkät på nätet hösten 2005. Den har vänt sig uttryckligen till dem som har sociala relationer som både har etablerats och upprätthålls på nätet. 208 personer har svarat på enkätens 13 frågor med slutna svarsalternativ och fyra frågor med öppna berättande svar¹. Studiens empiri utgörs av dessa svar. Jag har gjort en analys av dels den grupp som uppger att de förhåller sig anonyma på nätet, dels den grupp som i sina öppna svar berör anonymitet eller bristen på fysiska möten i nätrelationer, dels hela svarsgruppen. Denna empiri prövar jag mot teori och tidigare forsknings empiri, och denna prövning ligger till grund för studiens tolkning och slutsatser. (Se vidare i kapitel 4).

1.2.1 Nätvänner

Denna uppsats är en studie som tar upp begreppet anonymitet och bristen på möten ansikte mot ansikte. Min C-uppsats (Johansson 2006) tar upp betydelsen av sociala relationer på nätet, hur de utvecklas och om det skett

¹ Enkätfrågor, se bilaga 1

en förskjutning i det sociala umgänget från IRL-livet² till nätet. Tillsammans utgör de två uppsatserna min analys av empirin från enkäten.

Eftersom min utgångspunkt till C-uppsatsen var att undersöka betydelsen av nätvänskap valde jag att använda en enkät med fler kvantitativt än kvalitativt utformade frågor. Jag hade då ett antal i förväg utarbetade frågor jag ville ha svar på, och bara en av dem handlade om anonymitet. Eftersom jag också ville fånga upp respondenternas egna reflektioner kring fenomenet nätvänner ingick fyra frågor med möjlighet till berättande svar. I dessa kom det fram en hel del synpunkter på anonymitet och att inte synas, och det gav mig en möjlighet att använda svaren på ett bredare område än jag från början trott. På så sätt kom jag fram till förutsättningarna för denna delstudie om anonymitet. Här följer en kort sammanfattning av min C-uppsats³ och de slutsatser jag kom fram till i den:

Betydelsefulla och hållbara sociala relationer kan uppstå och utvecklas på nätet, trots brist på fysiska möten. Nätvänner kan upplevas som mycket betydelsefulla, ge starkt socialt stöd och vara en väg ut ur social isolering för dem som befinner sig i svåra livssituationer. Nätvänner kan också ses som en resurs för praktisk hjälp i vardagslivet. Ungefär en tredjedel av respondenterna har idag mer umgänge med nätvänner än med övriga vänner, jämfört med för tio år sedan. En slutsats är att nätet har blivit ett viktigt verktyg för social interaktion.

1.3 Begrepp

Förklaring av några nyckelbegrepp som är relevanta för denna studie.

Internet och *nätet* är två synonyma begrepp som jag använder genomgående för att beskriva det världsomspännande nät som World Wide Web utgör.

Nätvänner är den beteckning jag använder för de relationer som uppstår på nätet och med vilka man även upprätthåller den personliga sociala kontakten på nätet.

IRL är en förkortning av det engelska begreppet *In Real Life*, det vill säga *i verkliga livet*, och står för den delen av livet som inte är relaterad till aktiviteter på nätet. Detta begrepp är delvis missvisande eftersom den

² IRL: In Real Life, dvs det verkliga livet som inte försiggår på nätet. Se avsnitt 1.3

³ För en utförligare sammanfattning se bilaga 6

virtuella världen på nätet är väl så verklig som den övriga delen av livet då det är människor som kommunicerar med varandra på nätet, om än med maskiner som verktyg. Men begreppet är vedertaget inom den sfär där det används och jag har stannat vid att acceptera det med de brister det har. I uppsatsen används det i denna betydelse: socialt agerande som ej är förknippat med internet.

Virtuell är ett ord som ofta används för att beskriva internet, till exempel i begreppen *virtuell gemenskap* eller *virtuell verklighet*, till skillnad från världen utanför internet. Virtuellt betyder *skenbar*, och begreppet myntades tidigt i internets historia men har idag fått en delvis förskjuten betydelse från skenbar till helt enkelt ett begrepp för att ange nät- och datorrelaterade fenomen.

I uppsatsen använder jag begreppen identitet och anonymitet. Begreppen används frekvent av de teoretiker som jag kopplar min empiri till och hela studien går ut på att undersöka anonymitetens roll och identitetsbegreppet hos nätvänner:

Anonymitet: Är jag anonym för en annan person innebär det att inte berätta eller på annat sätt avslöja för den andre vad jag heter, var jag bor, mina socioekonomiska förhållanden och familjeband. I praktiken betyder det att jag inte ska kunna hittas i den fysiska världen av den person som jag förhåller mig anonym till.

Identitet är mitt *jag* och min *självbild*; mina egenskaper och min personlighet. Identiteten är svaret på frågan ”vem är jag?”, det vill säga ”individens upplevelse av sig själv som en person” enligt psykoanalytikern Erik H. Eriksson (Jerlang 2001:68). I identiteten ingår kön, ålder, socioekonomisk status, kanske också religion, politisk övertygelse, särskilda intressen med mera, men också delar som jag inte självmant visar upp för omvärlden. Jag kan till exempel se min identitet som att jag *är* violinist men just nu arbetar som städerska, eller att jag *är* astmatiker men arbetar som violinist.

Se i övrigt bilaga 2 för ytterligare ord- och begreppsförklaringar.

1.4 Disposition

Varje kapitel och större avgränsat avsnitt inleds med en sammanfattande inledande text.

I inledningskapitlet beskriver jag syftet med mitt arbete och ger läsaren användbara begrepp för det fortsatta läsandet. Kapitel 2 utgör en bakgrund till rapporten, företrädesvis om internet, virtuell gemenskap och anonymitet. Det följs av en teoretisk ram i kapitel 3. Metoden för arbetet beskrivs i kapitel 4 och kapitel 5 utgör rapportens empiri- och analysdel. Uppsatsen avslutas med kapitel 6 som innehåller en sammanfattande analys och kapitel 7 med slutsatser och diskussion.

1.5 Sammanfattning

Denna studie undersöker hur personer som har sociala relationer på internet hanterar nätets möjligheter till anonymitet och att interaktionen innebär att inte träffas ansikte mot ansikte, att inte vara synliga för varandra. I stället sker kommunikationen oberoende av tid och rum med hjälp av datorteknik. I nästa kapitel ges en bakgrund och orientering i vad kommunikation på internet innebär.

2 BAKGRUND

Internet och datorer är sedan mitten av 90-talet ett etablerat kommunikationsverktyg människor emellan. En stor andel av vår tid för nätanvändning går åt till att kommunicera med andra nätanvändare.

2.1 Internet

Människor vill kommunicera med varandra och många tekniska uppfinningar är verktyg för att förbättra möjligheten till kommunikation och interaktion. Internet är ett sådant verktyg, ett interaktivt verktyg för informationsförmedling och kommunikation. De flesta av oss i Sverige, 78 procent, har nu tillgång till internet hemma och två tredjedelar använder nätet för att kommunicera med hjälp av e-post⁴. Användarna är kvinnor såväl som män, äldre såväl som yngre. Nätet har blivit en del av vårt vardagsliv, e-post har blivit vanligare än telefon vid kontakter och redan år 2000 var Sverige det land som hade högst andel internetanvändare per capita (Wellman och Haythornthwaite 2002:6ff).

Nätet har utvecklats betydligt under de omkring tio år som det ingått i vardagslivet. Redan från början var kommunikation en viktig del, liksom spel och andra virtuella gemenskaper, enligt litteraturen på området. Då var allt textbaserat, till exempel de första versionerna av rollspel som kallades MUD⁵ och byggde helt på beskrivande texter av spelmiljöerna. Idag är det vanligare med grafikbaserade virtuella miljöer. De tekniska begränsningarna för hur man kommunicerar på nätet minskar ständigt. Fortfarande är huvuddelen av e-post och annan kommunikation på nätet textbaserad men det blir allt vanligare att också använda bilder och små videofilmer. Användningen av webbkamera förekommer också.

Kommunikation på nätet kan ske på många sätt utöver e-post. Vanligt är att göra inlägg i diskussionsforum och i gästböcker på hemsidor. Det senaste året har bloggar blivit oerhört populärt, en storts dagbok på nätet med möjlighet att kommentera varje enskilt inlägg. Andra använder chatverktyg och kommunicerar i realtid med förnamn personer. Kommunikation sker också i så kallade communities, gemenskapsgrupper som man når via hemsidor på nätet och där man får registrera sig och logga in.

⁴ Uppgifter från SCB, se bilaga 3

⁵ MUD är en interaktiv nätverksbaserad miljö, se vidare på Nätuniversitetet:
<http://www.legalahandboken.netuniversity.se/ordlista/wordlist.html>

Fyra faktorer karaktäriserar nätkommunikation (Amichai-Hamburger 2005:61):

- *Virtualitet*: datoriserad representation av verkligheten.
- *Rymd*: nätet är sin egen rymd och är inte parallell med IRL-verkligheten, nätet är en egen verklighet i sig.
- *Utspriddhet*: nätverket finns oberoende av tid och rum, det är utspritt i cyberspace.
- *Avpersonifiering/kroppslöshet*: nätkommunikationen är skriftlig och därmed saknas kroppsspråk och ansiktsuttryck.

2.1.1 Kontakt och anonymitet

På nätet finns en mängd olika sätt att få kontakt, och att ha kontakt, både enskilt och i grupp. Nätkommunikation innebär både begränsningar och möjligheter. Man kan ha sociala kontakter oberoende av tid och rum, och kommunicera med vem som helst oberoende av socioekonomiska faktorer. Detta är inte nytt med nätet, brevväxlat har vi gjort i alla tider och redan när vi fick fax kunde sådan kommunikation ske, men få personer hade fax i hemmet. Begränsningen i kommunikationen innebär att vi inte träffas ansikte mot ansikte och kan se kroppsspråk och andra ickeverbala uttryck. Man kan inte kramas.

En stor del av kommunikationen på nätet sker med människor vi känner mer eller mindre väl. En del är totala främlingar, ytligt sett, medan andra avslöjar mer om sig själva. Det finns också en mängd olika sätt att hålla sig mer eller mindre anonym i kontakterna med andra nätanvändare, allt från att använda alias till att lämna ut personuppgifter om sig själv. Grupprocessen fungerar på samma sätt på nätet som IRL (McKenna och Seidman 2005:194-195). Tidig forskning visade risker för avindividualisering och att detta skulle kunna leda till ickenormativt beteende men idag visar forskningen att sociala normer lika mycket styr nätkontakter som IRL-kontakter. Normefterlevnad övervakas lika mycket på nätet som IRL och avvikelser från normer hanteras på samma sätt som IRL (ibid).

Mailinglistor är en gruppgemenskap där man skickar e-post till varandra och där alla i gruppen får alla meddelanden. Ofta har listan ett ämne, till exempel en hobby, en sjukdom eller ett intresse; men den kan också vara allmänt social. Många listor räcker det att bara anmäla sig till, andra kräver godkännande av övriga listmedlemmar. Vid inträde på en lista hör det till

netiketten⁶ att presentera sig även om man vill vara anonym. Presentation kan hållas i allmänna ordalag men ändå innehålla något som ger övriga deltagare en chans att särskilja personen från de andra.

Diskussionsforum fungerar på liknande sätt, men kan också vara helt öppna, så att man utan att berätta vem man är kan skriva inlägg. Så är det oftast också i gästböcker och i kommentarsmöjligheter i bloggar. Men det är inte ovanligt att då indirekt visa sin identitet genom att lämna en länk till sin egen hemsida. På nätet kan man se att många mailinglistor och diskussionsforum också har en egen hemsida där medlemmar kan logga in och informera sig om listan. Där kan presentationer visas, ibland med fotografier om det är en grupp där man inte förväntas vara anonym. Vissa kanske väljer att presentera sig men andra inte. Möjligheterna att vara relativt anonym i kommunikation på nätet är alltså stora, enligt min erfarenhet.

2.1.2 Privat och offentlig kommunikation

Vid kommunikation på nätet tänjs gränserna ut mellan det privata och det offentliga livet när vårt agerande, genom datorn i hemmet, blir synbart för en större publik; och vice versa. Intimitet och främlingskap kan upplevas sida vid sida (Bakardjieva 2005:180ff, Slevin 2000:92). I sin teori om borgerlig offentlighet ser Habermas (1998) offentlighet som en arena för fria samtal och diskussioner privatpersoner emellan, främst politiska samtal, både med och utan massmedia som verktyg i kommunikationen. Idag kan denna diskussion ske på nätet, som är både privat och offentlig beroende på i vilka virtuella rum nätanvändaren rör sig. Habermas teori skrevs 1962 men idag kan vi se internet som ett interaktivt massmedialt verktyg, och som vi i högsta grad kan använda för att också ge en offentlig bild av oss själva. På internet kan vi föra det offentliga samtalet, till exempel genom bloggar, och på så vis både frigöra oss från etablerad samhällsstruktur och ge den bild av oss själva som vi väljer att ge. Tallmo (1999) använder begreppet *hyperoffentlighet* när han, till skillnad mot Habermas beskrivning av det offentliga diskussionsrummet i kaffehus och massmedia, beskriver internet som något som ”blir en privat–offentlig spelplats med tusen förbindelser”. Den privata sfären har ingen direkt avgränsning mot den offentliga, det sociala agerandet på nätet sker växelvis på båda arenorna. För en betraktare kan man tyckas syssla med något i allra högsta grad privat när man sitter vid datorn och skriver i en offentlig blogg eller ett öppet forum.

⁶ etikett på nätet, se bilaga 2

Habermas teori om *livsvärldens kolonisering* innebär att den privata sfären och identitetsskapandet invaderas och påverkas av reklam genom massmedia, på bekostnad av kommunikationen (Ritzer 2000:284ff). Fri kommunikation utan restriktioner människor emellan ser Habermas som en nyckelfaktor i samhällsutvecklingen, och så fungerar nätet i stort sett idag. Endast ett fåtal länder (däribland Kina) har infört restriktioner för sina nätanvändare, medan det finns andra länder där den stora massan inte alls har tillgång till nätet på grund av fattigdom. Den fria diskussionen på nätet har också lett till att ocensurerade uppgifter från krigshärjade områden i världen blivit kända, till exempel genom enskilda bloggare; privatpersoner som tack vare nätet når en offentlig publik, även om de väljer att vara anonyma av säkerhetsskäl.

2.1.3 Virtuell gemenskap

Vad är verkligt och vad är virtuellt? I diskursen ingår frågan om ”verklig” i betydelsen ”livet utanför nätet” kontra det virtuella nätlivet, med betydelsen att kontakterna på nätet anses mindre verkliga än de utanför nätet. Mot detta invänder Castells (2000:376ff) att all kommunikation bygger på virtuell symbolisk representation, samt Bakardjieva (2005:157ff) med argumentationen att kommunikationen på nätet får sitt innehåll från människorna själva i deras högst verkliga liv. Hon konstaterar också att nätrelationer inte kan ses som mindre betydelsefulla för att de inte innebär möten ansikte mot ansikte eftersom det är kommunikationen som är det viktiga i relationen. I många nätrelationer är parterna mer eller mindre anonyma för varandra. Enligt Alfred Schütz (2002:43f) innebär en ökad anonymitet att relationen blir alltmer innehållslös. Vid fullständig anonymitet är parterna utbytbara. Råder anonymitet i en relation kan vi aldrig helt lära känna den andra människan eftersom vi bara får tillgång till en del av hennes själv i relationen menar Schütz.

Att se nätkontakter som mindre verkliga än andra menar också Chayko (2002:157ff) inte är relevant i dagens samhälle, i stället bör vi betrakta nätkontakter som ett av många kontaktsätt och som ett komplement till de övriga. Nätkontakterna har blivit en naturlig del av samhällets kommunikationsstruktur och den relation som uppstår mellan individer bör betraktas som ”verklig” oavsett medium. Men forskningen utgår till stor del från IRL-kontakt som norm och bortser från nätets egna villkor och former menar Baym (2002:68-72). I stället lyfter hon fram nätets komplexitet och de stora skillnaderna gentemot IRL i hur det används vid social kommunikation. Mot detta argumenterar Slater (2002:539) som menar att

nätet måste beforskas förutsättningslöst, inte i jämförelse med IRL, eftersom internet är ett helt nytt medium som inte kan jämföras med något tidigare.

Att utveckla sociala relationer med signifikanta andra är avgörande för att bekräfta vår identitet. Dessa sociala relationer behöver bestå av både vänner och bekanta hävdar Berger och Luckmann (1966/1991:170ff). Att få verklig och djup kontakt med en signifikant andre innebär en ömsesidig förståelse, tillit och att erkänna och tillåta ett ömsesidigt beroende där båda parter får både ge och ta hjälp och känna sig behövda. Vi behöver djupa och hållbara sociala relationer för att utveckla en känsla av sammanhang i vår identitet och skydda oss mot vilsenhet och förvirring (Schütz 2002:91, Alberoni 1984:46ff). När vänskap utvecklas berättar vi för varandra om oss själva och söker efter både det som är gemensamt och det som skiljer oss åt när vi jämför oss med varandra. Alberoni menar att ”vid mötet lär jag känna mig själv genom att lära känna min vän” (1984:19).

2.2 Sammanfattning

Nätet erbjuder många former för att kommunicera människor emellan. Idag är internetbaserad kommunikation ett vanligt inslag i vardagslivets sociala praktik, och allra vanligast är textbaserad kommunikation. I det virtuella rummet kan vi träffa människor på andra sidan jorden, sittandes vid datorn i hemmet. Vi är på samma gång deltagare i det offentliga och privata rummet, utan att träffa varandra fysiskt.

Den anonymitet som kommunikation på internet kan innebära betyder att vår identitet på nätet kan vara annorlunda än i det andra livet utanför nätet. I nästa kapitel redogör jag för de teorier som beskriver dessa fenomen.

3 TEORETISK RAM

I detta kapitel följer en teoretisk ram för uppsatsen. Min huvudsakliga teoretiska utgångspunkt är Goffmans teori om livet som en teater, Rogers teori om människans rätta jag och Giddens teorier om identitet och tillit. De teoretiker jag valt utöver dessa är de som är mest betydande inom ämnet sociala relationer på nätet, och mot vars teoretiska modeller och antaganden jag prövar min egen empiri.

Teorikapitlet är tematiskt uppdelat i fyra avsnitt som vart och ett tar upp de teoretiska områden jag anser bör komma ifråga för min studie, och som jag ser som användbara i min analys. De fyra avsnitten tar upp självet och identiteten; kontrollen över identiteten gentemot omvärlden; relationer utanför tid och rum; samt kopplingar mellan nätliv och IRL-liv. Kapitlet avslutas med en reflektion om den teoretiska ram jag valt.

3.1 Splittrat själv eller helhet?

För att belysa frågan om anonymitet och identitet i samspel med andra använder jag mig av två förklaringsmodeller, en från den symboliska interaktionismen och en från den humanistiska psykologin. Den ena är Erving Goffmans dramaturgiska perspektiv som innebär att jaget är den sociala roll jag spelar upp för min omgivning. Den andra är Carl Rogers teori att vi har en inre kärna, ett sant jag, och ett yttre socialt jag. Detta är två motstridiga teorimodeller men jag anser att båda två gör det möjligt att förstå nätanvändarnas hantering av anonymitet och osynlighet. Båda två ger möjlighet till tolkning av empirin och att använda båda modellerna som utgångspunkt för min analys menar jag ger en bredare förståelse.

En skillnad i de båda teorimodellerna är att Goffman menar att vi styrs av samhället utanför oss själva medan Rogers menar att vi styr oss själva inifrån. I denna studie kopplar jag det till hur nätets struktur får nätanvändare att vara anonyma i sin sociala interaktion på nätet men också vara mer öppna och förtroliga för dem som de är anonyma inför.

3.1.1 *Livet som en teater*

Goffmans dramaturgiska perspektiv på den sociala interaktionen och att styra intryck innebär i korthet: "livet är en teater", och individens jag är en produkt av scenen. Det handlar om vilken bild av sig själv man förmedlar till andra (Goffman 1974/2000:23). *Rollen* är hur jag beter mig i en given

situation. I rollen ingår också de förväntningar som finns på mig som aktör, både från publiken och från mig själv. Om förväntningarna uppfylls uppstår konsensus.

Vi har alla flera olika roller. Den sociala rollen inbegriper de rättigheter och skyldigheter som är knutna till en viss roll där det finns ett socialt samband (Goffman 1974/2000:23). I den sociala rollen kan ligga flera olika roller som är desamma vid olika framträdanden. Till dessa roller finns vissa mer eller mindre givna normer för hur man beter sig i rollen. En individ i ett framträdande har både en rollgestalt och är en agerande individ (ibid:218). Rollgestalten betraktas oftast som identisk med vårt jag, det vill säga vem jag är som person. Jaget är en produkt av framträdandet, jaget uppstår där och då, och publikens tolkning av rollgestalten är nödvändig enligt Goffman som menar att kroppen bara är en ”hängare för en kollektiv produkt” (ibid:219).

Den agerandes jaguppfattning är en viktig del av framträdandet (Goffman 1974/2000:210), medvetet eller omedvetet. Det är under ett framträdande som individen förmedlar den bild av sig själv som han eller hon vill förmedla, ofta en idealisering (ibid:39). ”Det finns en avgörande brist på överensstämmelse mellan våra alltför mänskliga jag och våra socialiserade jag” menar Goffman (ibid:55ff). Det innebär att vi har en mask som hålls på plats inifrån oss själva, genom kontroll, så att vi klarar av att spela våra roller trots störningar.

Vänder vi oss till Rogers ser vi att han beskriver detta som ett idealjag som är det sociala jag vi visar utåt. Hans teori har dock en helt annan utgångspunkt än Goffmans. Rogers (i Atkinson 2000:469ff)⁷ menar att människan har behov av helhet och samstämmighet mellan självbild och socialt agerande, och inte bör anpassa sig till scenens krav på yttre agerande utan i stället på de egna inre behoven. Rogers teori *actualizing tendency* innebär att människan strävar efter helhet i tillvaron. Teorins centrala begrepp är *det rätta jaget* (eng. *true self*) som inkluderar hela individens identitet, vem jag är och vad jag kan. Detta formar vår självbild som styr vårt beteende. Enligt Rogers (ibid) vill vi vara hela vårt jag men vi undertrycker delar av jaget för att anpassa oss till vår sociala omgivning, delvis av rädsla för att vårt rätta jag ska nedvärderas av både signifikanta och generaliserade andra (Bargh m fl 2002:36). På så vis internaliserar vi en självbild som inte är samstämmig med vårt rätta jag och det råder ett

⁷ Under mitt arbete med studien har jag inte haft möjlighet att få tag i Rogers originallitteratur från 1951 och 1959 och måste därför förlita mig på andrahandskällor

missförhållande mellan det rätta jaget och det sociala jaget. Det rätta jaget är det jag vill vara, inte det jag är som social varelse. Det sociala jaget kallar han ett ”*borde*”-jag, det vi känner att vi bör vara enligt omgivningens krav och villkorade uppskattning (Lester 1996: 145ff). Om det råder allt för stort missförhållande mellan det rätta jaget och det sociala jaget kan det bli plågsamt och leda till ångest, till exempel om jag har svårt att leva upp till de krav jag upplever ställs på mig. Självbilden förändras under hela livet men jag strävar hela tiden efter att stabilisera förhållandet mellan mitt rätta jag och mitt sociala jag, enligt Rogers. För honom var det viktigt att människan kunde finna sitt rätta jag (som hans terapi gick ut på) för att få en större helhetskänsla i sin interaktion med andra. Inom oss alla finns vårt rätta jag, menade han, men vi behöver ofta hjälp att få fram det i våra sociala liv.

Enligt Goffman måste man däremot kunna skilja på rollen och jaget, genom rolldistans som innebär att vara både trogen sin roll men också ha känslomässig distans till den (Goffman 1974/2000:188). Då kan man skifta lättare mellan de många olika roller man har, och reflektera över dem. Genom reflektionen kan man distansera sig från rollerna. Jag förväntas tro på min egen roll, och vara en *uppriktig aktör* (ibid:25) och verkligen vara den jag utger mig för att vara. Om inte, kan jag bli en *cynisk aktör* som inte längre tror på mitt eget agerande. En aktör kan också bli duperad av sitt eget uppträdande och då tro på att framträdandet är äkta när det egentligen är falskt, och även få sin publik att tro på det (ibid:76). Att gränser kan suddas ut visas även i Turkles (1997:235) studie om virtuella gemenskaper där det gäller gränserna mellan personens jag och de roller som används på nätet. Gränserna kan också vara tydliga, och olika identiteter på nätet och IRL kan stärka den egna personen genom möjligheten att få leva ut sitt rätta jag på nätet, medan det mer socialt avslipade jaget är det som visas upp IRL (ibid:256f). Turkles resultat kan kopplas till Rogers teori och hon belyser den med exempel på hur människor fått möjlighet att leva ut till exempel dolda talanger och därmed fått bättre självförtroende tack vare sin nätidentitet.

3.1.2 Internet som scen

Goffman menar att utrymmet på livets teater består av tre *regioner*: den främre och bakre regionen samt utsidan. En region är oftast avgränsad med barriärer för publikens varseblivning och åtskild från övriga regioner, och medger inte insyn över avgränsningarna (Goffman 1974/2000:97). Den *främre regionen* är den region där scen och publik finns i interaktionen vid ett givet tillfälle och det är på scenen framträdandet äger rum. Den *bakre*

regionen är dit den agerande kan dra sig tillbaka från publiken, till exempel för förberedelser eller för att hämta andan (Goffman 1974/2000:101ff). Individens uppträdande skiftar mellan den bakre och främre regionen. I den bakre regionen får man vara sig själv. För att den bakre regionen ska kunna fungera som en bakre region krävs också att den agerande behöver ha kontroll över den (ibid:117).

Kan internet vara den scen som krävs för att släppa fram våra rätta jag enligt Rogers teori? Ja, det menar Bargh m fl (2002:35) och pekar på två faktorer: möjligheten till anonymitet samt avsaknad av sociala risker. Anonymiteten betyder att jag kan våga visa andra sidor av mig själv eftersom det inte finns några förväntningar på hur jag ska vara och jag behöver inte lägga restriktioner på mig själv; det är fritt fram att prova utan risk att drabbas av sociala sanktioner. Jag kan snabbt lämna nätgruppen om jag känner att jag inte passar in, därmed reduceras den sociala risken; en risk jag normalt löper i IRL-grupper som jag inte kan lämna lika lätt. Bargh m fl relaterar till teorin om ”främling på tåg”⁸ som innebär att våga vara mer öppen inför en okänd eftersom den sociala risken är närmast obefintlig. Fortsätter kontakten främlingarna emellan kan det snabbt leda till nära vänskap. Att ge förtroenden om sig själv främjar vänskap eftersom det bidrar till en ökad förståelse (ibid). Genom nätets möjlighet till anonymitet bör därför starka och nära vänskapsband kunna knytas på nätet (McKenna m fl 2002:12), vilket denna studie också visar. Det rätta jaget är, enligt Rogers, viktigt för individen att få visa för att uppnå en helhetskänsla i sin identitet. Människan strävar efter att få visa sitt rätta jag, vilket nätet främjar. McKenna m fl (2002:13) hävdar att nätet därför bör vara mer användbart som relationsverktyg för dem som har svårigheter att visa sina rätta jag i IRL-livet och de som av olika skäl lever i någon form av social isolering, till exempel ensamma mammor.

Däremot är det inte självklart hur internet ska betraktas enligt Goffmans teori om främre och bakre region (Goffman 1974/2000:101ff). Är nätet den främre eller den bakre regionen? Enligt min mening bör det ses som en bakre region eftersom det är där nätanvändaren kan visa sitt rätta jag, som jag visar genom empirin i kapitel 5. Men internet är också en scen där det inte är ovanligt att visa upp ett socialt jag, kanske till och med ett falskt jag, vilket också empirin i denna studie visar. Nätet kan alltså ses som både en främre och en bakre region.

⁸ med hänvisning till Zick Rubin (1975): *Disclosing oneself to a stranger*

3.2 Att styra intryck

På nätet är det möjligt att vara anonym men ändå ha sociala relationer. Orsakerna till att man förhåller sig anonym, eller till och med visar en falsk identitet, kan vara flera. Goffman (1974/2000) visar med sin teori om livet som en teater att vi kan förstå oss inför andra för att ha kontroll över vårt sociala jag med syfte att ge ett bestämt intryck, vilket också Wood och Smith (2001) konstaterar, medan Turkle (1997) och Slater (2002) ser anonymiteten som en möjlighet att experimentera med identiteten på nätet. Slater menar att anonymiteten är problematisk eftersom den lika gärna kan vara falsk som sann, men att det inte är så vanligt som vi lätt kan tro att nätanvändare visar upp en falsk identitet. Detta anser jag är viktiga aspekter på frågan om anonymiteten på nätet eftersom respondenterna vittnar om både erfarenheter av falskhet men också en trygghet i möjligheten till anonymitet.

3.2.1 Kontroll

Enligt Goffmans dramaturgiska perspektiv vill vi styra intrycken som andra får av oss. Om felsteg sker, till exempel hemligheter som avslöjas av misstag, skapar det förvirring och dissonans i förhållandet (Goffman 1974/2000:183ff). Därför krävs *dramaturgisk disciplin* så att vi inte tappar kontrollen över framställningen. Har man ingen förhandsinformation om motparten blir det som avslöjas i interaktionssituationen avgörande för bilden som skapas menar Goffman (ibid:194f). Kan mötet få allvarliga konsekvenser är försiktigheten större. Ett sätt att vara försiktig är att ge en falsk bild av sig själv. Befinner man sig på en arena utanför vardagen kan man vara mer benägen att ta risken att sätta sitt sociala anseende på spel och våga leva ut beteenden man inte gör på hemmaplan.

I alla interaktioner gör individen en definition av situationen där den egna självbilden är en viktig del menar Goffman (1974/2000:208ff). När en interaktion inleds vill man ha information om den andre, till exempel om socio-ekonomiska och sociokulturella faktorer, för att kunna planera sitt eget handlande, (ibid:215). Man behandlar varandra utifrån de intryck som ges i stunden, men med en blick in i framtida interaktion. Om man inte är beredd att ge faktisk information kan man inrikta sig på att skapa en övertygande bild av det man vill uppnå, att manipulera den bild motparten får; ett framställt jag. Goffman vill med sin teori visa att jaget är ett resultat av den roll vi gestaltar på scenen, en mer eller mindre trovärdig roll.

3.2.2 Anonymitet, pseudonym och identitet

På nätet kan vi på ett helt annat sätt än IRL kontrollera vår egen identitet inför andra och experimentera med olika identiteter menar Wood och Smith (2001:54ff). De ser tre områden där anonymiteten påverkar nätrelationer:

- 1) trovärdigheten i det som skrivs,
- 2) möjligheten att komma med obekväma uttalanden,
- 3) lagar och regler (som man som anonym kan smita undan).

De konstaterar också hur lätt det är att växla mellan olika identiteter på nätet, beroende på vad man gör; att man genom att klicka mellan olika fönster på skärmen kan agera anställd på jobbet, skicka mail till pojkvännen, eller vara en roll i ett onlinespel. Att man över huvudtaget växlar mellan flera samtidiga roller på nätet menar de båda forskarna kan bero på just möjligheten till en ökad kontroll över identiteten på nätet. Kontrollen innebär också att jag kan välja allt från total anonymitet till att berätta det mesta om min IRL-identitet.

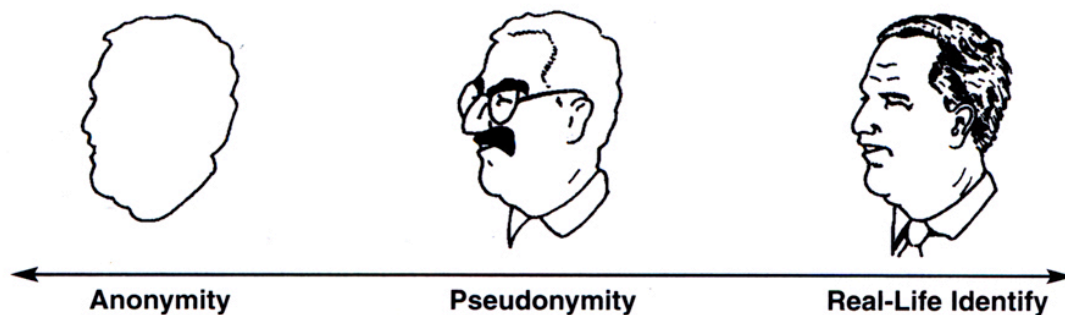

Fig. 3.2. A continuum of identity manipulation.

Figur 1. Anonymitet och identitet. Illustration: Matthew J. Smith ©⁹

Att välja en pseudonym, ett *nickname*¹⁰, på nätet är vanligt. Det är mitt sätt att skriva och mitt nickname som gör att andra känner igen mig (Wood och Smith 2001:59). Ett nickname kan ofta spegla en del av ens personlighet i valet av namn, och det är inte populärt om det används av någon annan. Även mitt sätt att skriva gör mig igenkänd. Språket är av avgörande betydelse för identiteten på nätet i stället för kroppen, som i IRL-livet, menar Slevin (2000:55f). Problemet med detta är att det kan inge misstro hos motparten när identiteten inte kan verifieras genom en fysisk kropp.

⁹ Illustration från boken "Online Communication linking identity and culture" av Andrew F. Wood och Matthew F. Smith, s 57. Återges med tillstånd av författarna 2006-05-11.

¹⁰ Alias, se bilaga 2

3.2.3 *Det virtuella livets frihet*

Agerandet på nätet regleras till största delen av nätanvändarna själva, och de har en frihet i umgänget. På nätet kan användaren experimentera med sin identitet och konstruera sin egen bild av sig själv konstaterar både Slater (2002:537f) och Turkle (1997:226ff). De ser internet som ett socialt postmodernt laboratorium där vi kan experimentera och omkonstruera jaget. Vad som är äkta och sant mister betydelse, i stället är det individens fragmentariserade representation av sig själv som är intressant. Och om den inte går hem hos motparten är det möjligt att byta identitet och skapa sig en ny, eller ha olika identiteter i olika sammanhang, oberoende av individens fysiska och praktiska livsbetingelser. Tack vare anonymitet på nätet kan vi släppa fram utforskade delar av våra jag, sådant som vi kanske håller tillbaka i IRL-världen på grund av social kontroll menar Turkle (1997:226). Hon anser att detta experimenterande med identiteten på nätet är i samklang med IRL-livet i vår postmoderna fragmentariska tid där jaget är decentraliserat och splittrat. Nätidentiteten och IRL-identiteten är inte alltid åtskilda utan hon ser exempel på att de påverkar varandra och där båda tas med in i den andra världen (ibid).

3.2.4 *Problem*

Att motparten i nätrelationen är känd för mig enbart genom vad hon skriver om sig själv får jag acceptera om jag vill upprätthålla relationen. Att inte röja sin IRL-identitet i nätrelationen ser Slater (2002:536f) som problematiskt: en risk för bristande tillit i relationen. Eftersom identiteten på nätet inte behöver vara äkta kan jag också välja bort att följa etiska regler, och jag kan anta en flytande identitet med olika uttryck vid olika tillfällen. Anonymiteten på nätet är idag mer ett aktivt val än ett automatiskt menar Slevin (2000:105). Därför kan det ses som suspekt om nätanvändaren förhåller sig anonym och motparten kan därför lägga mycket kraft på att försöka avslöja identiteten. Slater (2002:538) tror dock inte att nätanvändaren är falsk i större utsträckning och relaterar till studier som visar att nätidentiteter i stort sett följer normaliserade IRL-identiteter. Han framhåller snarare att vi bör betrakta nätet förutsättningslöst i stället för att jämföra med IRL-livet, inte ställa nätidentitet mot IRL-identitet eller ett sant IRL-jag mot ett falsk nät-jag. Fysisk närvaro är ingen garanti för äkthet lika lite som nätidentitet alltid är falsk.

3.3 Distansrelationer

Vänskapsrelationer kan uppstå trots stora avstånd och brist på fysisk närvaro visar forskningen om internet. Sådana relationer bygger på tillit gentemot det okända och en befrielse från tid och rum. Då blir också det skrivna berättandet det primära inslaget i relationen och bidrar till identitetens uppbyggnad enligt Giddens (1999) teori om den reflexivt skapade livsberättelsen. Att kunna etablera och utveckla en relation trots att man inte kan se varandra menar jag är grunden i nätvänskap, enligt Chaykos (2002) teori nedan, och jag redogör därför här för teori kring dessa aspekter.

3.3.1 Sociomentala band

Giddens begrepp *expertsystem* innebär system av expertkunskaper med rutiner och regler som vi använder oss av i våra vardagsliv och känner tillit till utan att vara helt insatta i (Giddens 1999:28f). Vi använder oss av internet och litar på att det finns där utan att förstå hur det egentligen går till att vi plötsligt har världen framför oss i webbläsaren. Tack vare expertsystem kan vi ha intima personliga relationer med människor på mycket stora avstånd och till exempel känna oss mer förbundna med någon på andra sidan jorden än en person i samma rum menar Giddens (1999:44). Chaykos (2002:31ff) teori om *sociomentala band*¹¹ har samma utgångspunkt och innebär att fysiska avstånd kan överbryggas och att människor kan ha en påtaglig känsla av samhörighet och närhet utan att ha träffats ansikte mot ansikte. Det sociomentala utrymmet är den mentala sociala värld som delas av två eller flera individer när ett mentalt möte mellan dessa sker, till exempel på nätet. Chayko liknar sociomental gemenskap vid Tönnies *gemeinschaft* där ”osynliga” sociala band kan ersätta kontakter ansikte mot ansikte (se vidare Andersen och Kaspersen 1999:63).

Eftersom vi kan skapa oss föreställningar av andra som vi inte har mött fysiskt kan vi ändå utveckla relationer. För att forma sociomentala band krävs att vi hittar avlägsna signifikanta och generaliserade andra som vi känner kognitiv och emotionell ömsesidighet med (Chayko 2002:20ff och 42ff). På nätet kan vi hitta människor med samma attityder och idéer som våra egna, som tolkar världen på samma sätt som vi gör, vilket blir grunden

¹¹ min översättning av det engelska begreppet *sociomental bonds*

för den sociomentala relationen. Hur vi tänker om världen blir viktigare än vår fysiska gestalt i den, eller fysiska möjligheter att mötas.

3.3.2 Oberoende av tid och rum

Trots avsaknad av fysisk mötesplats kan vi ändå mötas i det offentliga rum som nätet utgör. Denna möjlighet ingår i de flesta analyser av nätrelationer och kan beskrivas med olika begrepp. Wood och Smith (2001:51) använder begreppet *telepresence* för att beskriva fenomenet att befinna sig i virtuella möten. Det innebär en känsla av att vara på plats, till exempel i onlinespel och virtuella chatrum på nätet. I Giddens teori om samhället använder han bland annat begreppen *urbäddning* som innebär att ett socialt sammanhang lyfts ur tiden och rummet (Giddens 1999:274, 276). Begreppet *disembodiment* är också vanligt för att beskriva oberoendet av tid och rum på nätet, det vill säga att man kan vara närvarande mentalt utan att vara närvarande kroppsligt (Slater 2002:536)¹². Nätvänner beskriver ofta sina kontakter med ord som ”att träffas”, ”mötesplats” och ”chatrum, begrepp som har med lokalitet att göra, trots att det rör sig om skenbar (virtuell) lokalitet (Chayko 2002:31ff)

Denna avsaknad på fysiska möten gör att nätrelationer är beroende av skriven kommunikation¹³ och det bidrar till att man kan vara anonym för motparten. Meddelandena kan läsas när mottagaren har möjlighet. Nätets oberoende av tid och rum underlättar kommunikation. I sociala relationer på nätet gynnas båda parter menar Wood och Smith (2001:80) och lyfter fram att den som hellre skriver än pratar kan komma till sin rätt på nätet; den som är blyg, har en kroppslig defekt av något slag eller av andra skäl har svårigheter vid möten ansikte mot ansikte, har större möjligheter att kommunicera på nätet; och att den som får ett meddelande kan koncentrera sig på meddelandet. Denna skrivna kommunikation kan bidra till nätanvändarens identitetsskapande, vilket jag visar med hjälp av Giddens teori i nästa avsnitt.

3.3.3 Reflexiv identitet

Jag är den jag själv skapar, menar Giddens (1999:30). Individens självidentitet byggs genom det reflexiva skapandet av en livsberättelse, det som jag förmedlar om mig själv som person och hur det är att vara

¹² se även avsnitt 3.3.2 om Giddens begrepp *urbäddning*

¹³ om man inte använder webbkamera, IP-telefoni eller sk instant messenger/chat för att hålla kontakt

människa, vem jag är och hur jag blivit den jag är. Eftersom livsberättelsen ständigt hålls igång genom den skrivna kommunikationen i relationerna på nätet är Giddens teori intressant för min studie. På grund av de snabba förändringarna i det postmoderna samhället omprövar vi hela tiden ny kunskap som införlivas i vår berättelse om oss själva anser Giddens (ibid). Det postmoderna självet är ett splittrat och bräckligt själv och han menar att ”självet kontextualiseras och upplöses, precis som den sociala världen” (Giddens 1999:202). I denna reflexiva biografi ingår känslan av att man har en kropp och ett själv och hur de hänger samman. I det postmoderna samhället är kroppen kärnan i självidentiteten, en kropp som dyrkas och som vi strävar efter att skydda mot risker och faror (ibid:153).

Giddens (1999:69) hävdar att livsberättelsen inte får vara påhittad för det skapar problem i interaktionen med andra i vardagslivet. Blir det en för stor skillnad mellan självet (livsberättelsen) och uppträdandet blir det ett falskt själv och ger existentiell ångest (ibid:75). Han reflekterar över fenomenet vänskap och hur det förändrats i modern tid (Giddens 1996:114ff). En vänskap idag präglas av lojalitet, personlig tillgivenhet och autenticitet, det vill säga att vännerna ska vara öppna och ärliga mot varandra. Vänskap kan odlas även på stora avstånd, om tillit finns menar han (ibid).

3.3.4 Tillit

Tillit är ett viktigt begrepp för Giddens som teoretiserar kring ”det rena förhållandet” där självkännedom och tillit krävs för att det ska kännas äkta, eftersom det inte bygger på intimitet (1999:220). Sådana förhållanden, där den ömsesidiga relationen är kärnan, kan ge ett starkt moraliskt stöd i livet men också innehålla en spänning eftersom det kan avslutas med vilje av endera parten. Tillit innebär inte den direkta känslan av att kunna lita på den andra parten som man känner väl, utan att känna tillförsikt inför det okända. Jag litar på något fast jag är okunnig om det. Att våra medmänniskor är pålitliga ger en *ontologisk trygghet*, som är en förutsättning för tillit och för en identitet med kontinuitet (Giddens 1996:91). Tillit krävs för att kunna se andras identitet (ibid:97). Om tillit saknas finns i stället misstro eller till och med existentiell ångest. Man kan känna det som att man står utanför sig själv. Risk och tillit hör ihop (ibid:41). Vi ger oss in i något nytt som kan innebära fara, men en kalkylerad fara, och som balanseras av tillit.

3.4 Virtuellt och fysisk gemenskap

Internets utveckling har inneburit en revolution i människors kommunikation. Men duger nätet som kommunikationsverktyg för att tillfredsställa människans behov? Det finns delade meningar om detta bland medieforskare. Å ena sidan gör nätet kommunikation möjlig med människor vi aldrig annars kanske skulle kunna kommunicera med och i situationer där vi annars skulle vara isolerade. Men känslan av ett fysiskt möte kan å andra sidan knappast kompenseras av ord förmedlade via datorn. Så tycks många resonera och därför har jag valt att avsluta teorikapitlet med följande avsnitt, som delvis innehåller viktiga kritiska synpunkter på nätrelationer.

På nätet möts det nära och det fjärran när vi delar personliga förtroenden med främlingar konstaterar Slevin (2000:92) och reflekterar över om det innebär att nätsamhället får ökad betydelse på bekostnad av IRL-samhället, och om livet på nätet förs över till IRL-livet. Han ser nätets oberoende av tid och rum som ett sätt att flytta vår gruppstillhörighet från det lokala samhället till det virtuella, som är mer lättillgängligt för nätanvändaren (ibid:97). På så sätt formas nya gemenskaper med nya krav på och möjligheter till självrepresentation, som Slevin ser som tecken på postmodernitet. Liknande tankar återfinns hos de flesta teorietiker som forskar om internet, och som jag använt i denna studie.

3.4.1 Social närvaro

Teorin om *social närvaro* innefattar hur vi uppfattar varandra som verkliga personer vid en kontakt och den sociala interaktion som sker mellan två individer i en relation (Wood och Smith 2001:72). Enligt denna teori ger olika medier olika möjligheter att uppleva social närvaro. Graden av social närvaro relateras till i vilken mån ickeverbal information kan förmedlas mellan parterna. Wood och Smith relaterar till Flaherty m fl vars forskning från 1998¹⁴ visar att internet inte används för samma typ av informationsförmedling som vid möte ansikte mot ansikte (ibid). Flaherty m fl studerade sex viktiga kommunikationsområden och av dessa var det bara ett där man såg internet som likvärdigt ansikte mot ansikte: nöje¹⁵. Som exempel nämns att en anställd som känner sig ensam hellre väljer att prata med andra i kafferummet än att chatta på nätet. Därmed menar de tre

¹⁴ Flaherty, Pearce och Rubin (1998): *Internet and face-to-face communication: Not functional alternatives*, artikel i *Communication Quarterly* vol 46, s 250-268 (artikeln har ej varit tillgänglig under mitt arbete, därför använder jag andrahandsreferens)

¹⁵ de övriga fem var tillhörighet, tillgivenhet, kontroll, avkoppling och verklighetsflykt

forskarna att nätet inte kan ses som ett fullvärdigt alternativ till möten ansikte mot ansikte för mänsklig interaktion. Tack vare användningen av smileys¹⁶ kan dock en del av internets brist på möjligheten att se motpartens ansiktsuttryck avhjälpas.

Identiteten utvecklas i fältet där vår kulturs normer möter vår strävan efter att vara unika (Wood och Smith 2001:76). Nätet kan ses som en möjlighet att frigöra oss från kulturens påtryckningar och bara vara den vi önskar. Men på nätet är det vanligt att individen i ännu högre utsträckning anpassar sig till gruppen än i IRL-livet. Detta beror på bristen på ickeverbal kommunikation, enligt *side-modellen*¹⁷ (som utvecklats av Postmes m fl) som innebär att vi är mer benägna att gå in i sociala roller än att utveckla våra individuella särdrag (ibid). Postmes m fl pekar på hur vi på nätet i hög grad anpassar oss till gruppnormer, till exempel netikett¹⁸ och genom användandet av smileys. Man fann också vid experiment hur anonymiteten, att inte synas för varandra, bidrar till inordning i gruppen (till exempel diskussionsforumets eller mailinglistans medlemmar), och att kategoriseringar förstärks (till exempel kön och ålder)¹⁹ så att vi helst kommunicerar med likasinnade.

3.4.2 Nätanvändning

Internet är inte bara ytterligare ett nytt kommunikationsverktyg, det är något i grunden nytt som vi kanske ännu inte helt förstår menar Slevin (2000:174f). Han ser fyra huvudsakliga sätt att använda nätet, och som vi behöver förstå och anpassa vår användning till:

- 1) att få och förstå information, inom den kontext som nätet tillhandahåller. Vi är inte bara uppkopplade utan också inkopplade aktivt i nätet och väljer selektivt vad vi tar till oss,
- 2) att ersätta gammal kunskap med ny, tex genom att ge sin egen bild av sig själva i stället för den bild som framställs av andra,
- 3) att övertala andra till engagemang och gemenskap, skapa nya kontakter och utveckla eller avveckla dessa, utifrån eget val
- 4) att spåra risker och osäkerhet och överbrygga konflikter.

¹⁶ textbaserade symboler för känslor, se vidare bilaga 2

¹⁷ side = *social identification/deindividuation theory*, se vidare i Postmes m fl (1998): *Breaching or building social boundaries? Side-effects of CMC*, artikel i *Communication Research*, vol 25, s 689-716 (ej tillgänglig under mitt arbete)

¹⁸ normer för uppträdande på nätet, se vidare bilaga 2

¹⁹ kvinnor kommunicerar med kvinnor, yngre med yngre etc

Slevin tar under punkt 3 upp egna hemsidor och hänvisar till Chandler²⁰, att den som gör en egen hemsida samtidigt reflekterar och omkonstruerar sin egen identitet men att den egna bilden av självet på en hemsida också tolkas, och kan misstolkas, av betraktaren. På nätet kan man experimentera med sin presentation av sig själv (Slevin 2000:174f). Hemsidor används frekvent för att presentera sig själv i sociala sammanhang på nätet.

3.4.3 Nätet + IRL = sant?

Den känsla av sammanhang man har i IRL-livet kan följa med på nätet, enligt Slater (2002:540), som hävdar att nätlivet och IRL-livet för de flesta går in i varandra i en växelverkan. Han refererar till en egen studie som visar att identiteter på nätet snarare förstärker den egna IRL-identiteten än är en helt ny identitet. Delar av ens personlighet som inte släpps fram IRL kan på nätet få en större del av självbilden, så att man där visar mer av sitt rätta jag enligt Slater (2002:542) som därmed ansluter sig till Rogers teori. Han förutspår att nätidentiteter i framtiden blir väl så accepterade och bindande i framtiden som IRL-identiteter och att dagens distinktion mellan nätet och IRL kommer att försvinna²¹.

Turkle (1997:245) gör i sin studie iakttagelser kring hur nätanvändare hanterar personliga problem i kommunikation med nätvänner. Hon ser möjligheten att bearbeta problem genom reflektion. Nätanvändaren kan också använda sin nätkontakt till att utagera gamla konflikter från IRL-livet men utan att det leder till en bearbetning. Turkle konstaterar att i nätrelationen saknas information om motparten, ”man skriver in i en tystnad” (ibid:255) och att detta lätt leder till starka positiva eller negativa känslor om motparten. Detta menar hon innebär att människor som möter sin nätvän ansikte mot ansikte då kan känna förvirring eller besvikelse.

²⁰ Fil dr, forskare och lärare i media och kommunikation vid University of Wales
<http://www.aber.ac.uk/media/Documents/short/webident.html>

²¹ I slutet av maj läser jag om folktopisten Johan Ingarös blogg, som han släckt ner efter en konflikt, och som sedan ”kapats” av en anonym användare som utger sig för att vara Ingarö men med helt andra politiska åsikter. I kommentarerna finns bl a följande inlägg: ”Oavsett politisk hemmahörighet så är uppförande som på denna blogg ett hot mot demokratin, mot personlig integritet och därmed mot samhället. Att utge sej för att vara någon annan på nätet bör det gå att hitta någon lämplig lagparagraf att åtala med.” Hämtat 2006-05-22 på <http://rightonline.blogspot.com/2006/05/rligt-talat.html#links>

3.5 Tidigare forskning

Redan under 90-talet har jag funnit att forskning pågick om internet som social mötesplats och datorer som kommunikationsverktyg på flera forskningsinstitut i USA och Kanada, framför allt övergripande studier om hur nätet egentligen används. Man fann tidigt att en av nätets viktigaste funktioner är att vara ett verktyg för kommunikation, men också att villkoren för personlig identitet och möjlighet till anonymitet skiljer nätet från IRL-samhället.

En rad studier ger stöd för teorin att djupa vänskapsband och intima relationer som präglas av ömsesidighet kan utvecklas mellan nätvänner som aldrig träffas ansikte mot ansikte (Bakardjieva 2005, Baym 2002, McKenna m fl 2002, Wellman och Gulia 1999). Medlemmar i till exempel marginaliserade grupper kan stärka sin självidentitet och få ett betydelsefullt socialt stöd i nätgrupper (Bargh m fl 2002, McKenna och Bargh 1998, McKenna m fl 2002). Dessa studier visar också att nätrelationer djupnar snabbare än IRL-relationer och kan vara särskilt positiva för socialt isolerade, samt även främja deras IRL-relationer.

En hel del av den tidiga forskningen om internetrelationer visar en negativ syn på nätet som kommunikationsverktyg (Wood och Smith 2001:74). Då ansågs överlag att nätrelationer tar alltför lång tid för att utvecklas till stabila relationer på grund av beroendet av textbaserad kommunikation, och att denna kommunikation brister i närhet genom denna begränsning.

3.6 Avslutande teoretisk reflektion

I avsnitt 3.1 redogör jag bland annat för Goffmans och Rogers personlighetsteorier som står för motsatta synsätt på människans identitet och känsla av självet. Vem som har rätt är en svår diskussion att bena ut och frågan är förstås om det finns något som är rätt eller fel i detta, det är helt enkelt olika perspektiv och olika grundsyn på människan. Goffman som symbolisk interaktionist står för en mer positivistisk vetenskapssyn i den meningen att upplevda känslor inte är det primära, utan det primära är det som kan iakttas och vederläggas. Rogers med sin humanistiska syn utgår i stället från det upplevda och empiriska som grundar sig på förståelse. Jag har valt att ha med båda i mitt arbete eftersom jag ser bådas teorier som användbara förklaringsmodeller för studiet av anonymitet i nätrelationer, och som båda kan ge ett bredare betraktelsesätt tack vare att de är så olika i grunden.

I min teoretiska ansats har jag i övrigt valt det som jag funnit användbart för att förklara och skapa förståelse för nätrelationers komplexitet i ett kanske redan post-postmodernt samhälle. Giddens presenterade sina teorier före nätets utveckling, men de är applicerbara ändå. Chaykos teori inbegriper inte bara nätrelationer även om den enligt min uppfattning passar som hand i handske för att pröva min empiri.

I nästa kapitel redogör jag för den metod jag använt i min studie.

4 METOD

Till grund för min uppsats använder jag huvudsakligen en enkät²² gjord hösten 2005. Frågorna i enkäten handlar om hur de svarande ser på betydelsen av sociala nätrelationer. 208 personer har svarat på enkäten och urvalet är självselektivt. Här berättar jag mer om metoden i mitt arbete.

4.1 Empiri

Enkäten till denna studie gjordes till min C-uppsats i sociologi vid Växjö universitet i vintras (Johansson 2006). De svar jag fick in på enkäten var så omfattande och gav så rikt studiematerial att jag efter hand insåg att jag måste dela upp det på två uppsatser. C-uppsatsen handlar därför om betydelsen av sociala relationer på nätet, det vill säga vilken betydelse nätvänner har för varandra. Denna D-uppsats handlar om hur nätanvändarna ser på fenomenet att ha nätvänner som kan vara anonyma för dem och som de inte möter ansikte mot ansikte i vardagskontakten. På så sätt har mitt arbete smalnats av efter hand. Min studie är explorativ, då jag vill utforska ämnesområdet så förutsättningslöst som möjligt.

4.1.1 Enkät

Intresset för hur människor reflekterar kring sina nätrelationer och vilken betydelse dessa har för den enskilde nätanvändaren är orsaken till att jag genomfört denna studie. I mina överväganden inför studien kom jag fram till att en enkät på nätet borde vara det bästa sättet att nå ett fruktbart resultat. Jag valde bort intervjuer ansikte mot ansikte eftersom det skulle inneburit praktiska och ekonomiska svårigheter genom resor. Nätanvändarna finns inte i min närhet utan är utspridda över hela jorden. Att använda enkät visade sig också vara framgångsrikt på så sätt att många svarade på enkäten och att en mycket stor andel av respondenterna lämnade utförliga berättelser i frågorna med öppna svar. Tyngdpunkten i mitt arbete har alltså gått från kvantitativ till kvalitativ metod när jag gått igenom de öppna svar jag fått in genom enkäten.

Att nå en ökad förståelse för fenomenet anonymitet vid sociala relationer på nätet är syftet med studien varför en kvalitativ ansats är lämplig. Metod ska väljas efter vad som är lämpligt för frågeställningen men också efter

²² Frågeformulär se bilaga 1

vad som är praktiskt möjligt (Sveningsson 2003:66-67). Huvudsakligen är det de öppna svaren som ligger till grund för analysen, och därmed kan studien anses vara kvalitativ. Den kvantitativa delen använder jag som bakgrundsinformation om respondentgruppen, vilket redovisas i kapitel 5. Eftersom slutna svarsalternativ visar detaljer medan öppna svar ger information om helheten i det studerade problemet (Halvorsen 1992:87) har jag valt båda alternativen i enkäten. Både kognitiva och värderande frågor ingår i enkäten, som tar upp både faktiska förhållanden och känslor hos de svarande (Hellevik 1996:114). Enkätfrågorna har besvarats på nätet i ett enkätverktyg²³ som gör det lätt att bearbeta svaren. Svaren på de öppna frågorna har jag granskat manuellt och kategoriserat.

4.1.2 Urval

Målgrupp för studien är vuxna svenskspråkiga personer som har betydelsefulla sociala relationer på nätet. Därför har jag valt att göra undersökningen på nätet, för att nå dem som är nätanvändare. Det har både fördelar och nackdelar. En nätundersökning kostar inget, den kan nå många, är lätt att hantera om man har ett bra verktyg och svaren finns kvar i en databas (Sveningsson m fl 2003:78ff). Kritiker menar att nätenkäter brister i representativitet eftersom bara nätanvändare kan svara och att forskaren inte har kontroll över vilka som nås av enkäten (Skitka och Sargis 2005:11). I denna studie ville jag dock enbart nå nätanvändare, varför en enkät på nätet är användbar för mitt syfte (Sveningsson 2003:91). Det har heller inte funnits anledning att begränsa urvalet, snarare har det varit en fördel att information om den spridits nätanvändare emellan.

Enkäten har funnits tillgänglig på internet via min hemsida mellan den 6 oktober och 4 november 2005. Information om den och inbjudan att svara har jag skickat till 40 svenska mailinglistor²⁴ och till två diskussionsforum på nätet. Dessutom har jag informerat enskilda personer och som i några fall skickat inbjudan vidare, så kallad *snowball sampling* (Sveningsson 2003:79). Därmed är urvalet självselektivt och inte representativt för en avgränsad grupp. Denna urvalsmetod anser Sveningsson (ibid:78f) är ett sätt att kunna nå ett mer strukturerat urval respondenter. Eftersom studien har en kvalitativ ansats är representativiteten av underordnad betydelse, i stället kan svaren ses som generella exempel på hur nätanvändare ser på fenomenet anonymitet i sina sociala relationer på nätet.

²³ Ett s k opensource-verktyg som heter PHP Surveyor, version 0.98 stable, se vidare <http://www.phpsurveyor.org/index.php>

²⁴ Se bilaga 4

Sveningsson (2003:80-81, 92-100) påtalar också svårigheter att få nätanvändare att gå med på intervjuer, som alternativ till enkäter. Enligt hennes erfarenhet är det lättare att få respondenter till ett lättillgängligt enkätformulär på en hemsida, och där lättare att få svar på frågor om sådant som kan upplevas som känsligt. Kvalitativa metoder på nätet har också den fördelen att transkriberingen försvinner i analysarbetet eftersom de svarandes egna ord finns samlade i en databas. En nackdel, menar Sveningsson (ibid), är bristande möjlighet, att ställa följdfrågor eftersom svaren och respondenternas mailadresser är åtskilda i databasen, för att garantera anonymitet.

Den som blivit intresserad av att svara har kunnat följa en länk till min hemsida²⁵ med information om syfte och förutsättningar. Här framgår tydligt att frågorna vänder sig till den som har sociala kontakter som uppstått på nätet. Sedan har man kunnat registrera sig och fått ett mail med direkt inbjudan till enkäten och en unik inloggningslänk. 230 har anmält sitt intresse och 208 av dem har svarat (se vidare avsnitt 5.1). Enkäten har genomförts anonymt, i databasen har svaren åtskilts från namn- och e-postuppgifter.

4.1.3 Forskningsetik

Enligt god forskningssed ska ett material enbart användas för det syfte som det samlats in. Enkäten som denna studie bygger på gjordes för min C-uppsats men eftersom materialet blev så stort såg jag som enda möjlighet att hantera det att dela upp det på två uppsatser, alltså ytterligare en, nämligen denna D-uppsats. Så fort detta stod klart informerade jag om det på de mailinglistor jag själv är medlem och på min hemsida där jag berättar om hur mitt uppsatsarbete fortskridit, samt i min blogg. De som slutförde enkäten kom till en hemsida där jag skriver att information om mitt arbete uppdateras kontinuerligt för den som är intresserad. På så sätt tror jag att många respondenter nåtts av informationen eftersom jag ser i min besöksstatistik att denna informationssida fortlöpande haft en hel del besök.

Att jag tvingades dela upp materialet ser jag inte som så problematiskt att det skulle hindrat mig från att skriva min D-uppsats, då det i praktiken inte är så stor skillnad på en C- och en D-uppsats och att de skrivits inom en snar tidrymd. Snarare skulle det känts problematiskt om en stor del av

²⁵ <http://www.evagun.se/studier/enketstart.html>

respondenternas möda inte skulle kommit till användning, om denna del av studien inte hade genomförts och publicerats.

4.1.4 Studiens svaga sidor

Eftersom urvalet i min studie är självselektivt är det viktigt att reflektera över de faktorer som styr urvalet av respondenter. De som är positiva till fenomenet nätvänner kanske är mer benägna att svara på en sådan här enkät än dem som är negativa. Svarandegruppen är därför knappast representativ för nätsurfare med sociala nätrelationer i allmänhet. Kanske är det bara de riktigt datorvana som väljer att svara eftersom den som är ovan datoranvändare möjligen känner sig osäker på enkätens hantering. Andra faktorer kan också påverka vem som svarar; vi vet alltså inte vilka som haft möjlighet att svara på enkäten. Detta ger en osäkerhet som måste beaktas i tolkning och analys av svaren.

4.2 Teori

För att hitta tidigare och pågående forskning i ämnet har jag främst sökt på nätet, eftersom det är sannolikt att den forskning som sker om nätet också finns tillgänglig på nätet, men också i litteraturen. På så sätt har jag funnit information om flera tidigare forskningsprojekt men färre pågående. Nätsökningarna har skett både i Linköpings universitetsbiblioteks katalog och databaser, Googles forskningssöktjänst²⁶ och på andra universitet och högskolor.

Från början har jag haft tanken att Goffmans teori om livet som en teater (Goffman 1974/2000) och Rogers teori om det sanna jaget (i Atkinson 2000) skulle vara användbara för mitt arbete, utifrån deras olika syn på den sociala människan. Efterhand har jag också funnit andra relevanta teorier, inte minst efter att ha studerat tidigare forskning. Den teoretiska ram jag använder i uppsatsen har jag tematiserat utifrån teoriernas inbördes relationer, snarare än utifrån empiri- och analysdelens indelning.

4.3 Tolkning och analys

Jag har valt en induktiv ansats i denna studie. Induktiv form utgår helt från empiriska data (Alvesson och Sköldberg 1994:41ff). Jag har utgått från ett antagande om att sociala nätrelationer påverkas av anonymitet men inte hur. Empirin ger mig svar på hur, och ger stöd för mitt antagande. Genom

²⁶ <http://scholar.google.com/>

att utgå från empirin, reflexivt tolka den och söka stöd för den i teorier, får studien en induktiv form. Den reflexiva tolkningen betyder bland annat att jag inte tror mig ha fått fram någon entydig sanning utan att det är en tolkad kunskap som kan se annorlunda ut genom andras ögon. Detta gäller särskilt för tolkningen av de berättande svar som getts på enkätens öppna frågor. Min metod har sin utgångspunkt i hermeneutik och Webers idé om förståelse (*verstehen*) som grund för tolkning och analys (Ritzer 2000:112f). Det innebär att jag vill undersöka både respondenternas egen upplevelse av fenomenet och den kontext de agerar i.

4.3.1 De berättande svaren

Svaren på de öppna frågorna är mycket omfattande, betydligt mer omfattande än jag hade väntat mig när jag publicerade enkäten. Över 80 procent av respondenterna har svarat på dessa frågor. När jag fört över de öppna svaren från databasen till en Word-fil omfattar de 61 sidor text. Detta material har jag granskat ingående och indexerat utifrån kriterier lämpliga för mitt ämnesområde (t ex fördel anonymitet, oberoende av tid och rum, socialt stöd, vidgat vyerna etc). Efter noggrann genomgång har jag på så sätt funnit de svar där respondenten skriver om anonymitet och ickesynlighet, det som är aktuellt för denna del av studien. Indexeringen gjorde jag redan i arbetet med C-uppsatsen och i arbetet med denna D-uppsats har jag kunnat gå tillbaka och granska och analysera de 57 svar som rör just anonymitet och fenomenet att inte synas (grupp B, se avsnitt 5.1). I huvudsak kommer dessa svar från sista frågan i enkäten, en uppmaning att berätta fritt kring hur man ser på sitt förhållande till sina nätvänner. Svaren varierar betydligt, alltifrån några ord till längre berättelser på upp till ett par sidor, vissa präglade av mycket stor öppenhet om den egna livssituationen. Svaren har jag sedan tematiserat i tre områden:

- Presentation av självet
- Kravlöshet
- Nätvänner kontra IRL-vänner

I kapitel 5 redogör jag för empiri och analys och använder där ett antal citat från de berättande svaren. Citaten kommer från ett flertal av de 57 respondenter som i sina svar skriver om anonymitet och att inte synas, och citaten har valts för att ytterligare belysa det aktuella temat och ge liv åt min redogörelse.

4.4 Generaliserbarhet

Eftersom detta är en kvalitativ studie är resultatet inte generaliserbart för en avgränsad grupp. Däremot kan det ses som generella exempel på hur nätvänner upplever de sociala relationer de har med varandra. Becker (1998:125) menar dock att vi i en kvalitativ studie kan generalisera utifrån ett fåtal exempel, utan krav på representativitet för en avgränsad grupp.

4.5 Validitet och reliabilitet

Validitet innebär att samla in data som är relevant och giltig för problemställningen. I en kvalitativ studie är det svårare att mäta validitet än i en kvantitativ, enligt Wedin & Sandell (1995:35f), och då krävs att hänsyn tas till kontext, mening och helhet som kan samlas i begreppet koherens. Min bedömning är att frågorna är relevanta och giltiga för syftet med denna studie, och att de svar jag använt som underlag för analysen också är relevanta. När jag konstruerat frågorna har jag tagit in synpunkter från fyra personer som jag vet har sociala kontakter på nätet och vars synpunkter därför är relevanta för studien. Därefter har jag valt den utformning enkäten till slut fick. Validitet kan också knytas till forskarens hantverksskicklighet, dvs "...med ständigt kontrollerande, ifrågasättande och teoretiskt tolkande av upptäckterna" enligt Kvale (1997:218), som menar att forskarens trovärdighet och hantverksskicklighet får stor betydelse. Detta har hela tiden funnits med i mitt arbete, då jag med noggrannhet granskat och granskat igen de svar jag fått på enkäten, reflekterat över dem och prövat mot teori och tidigare forskning.

Reliabilitet innebär tillförlitlighet och jag räknar med att respondenternas svar är ärliga och uppriktigt menade, så långt jag kan bedöma det. Särskilt tyder de många personliga berättelserna på detta. Den som bemödat sig om att registrera sig, svara på enkätfrågorna och dessutom ge utförliga berättande svar gör det troligen inte på skoj.

4.6 Min egen roll

Vid forskning krävs en medvetenhet om den förförståelse som forskaren har. I detta arbete innebär det att jag har en personlig och mångårig erfarenhet av nätgemenskap. Denna erfarenhet är över lag, men inte helt, positiv. Jag har också en lång erfarenhet som aktiv nätanvändare och som granskare av internets utveckling genom mitt arbete som journalist.

Tolkningen av resultatet har skett i ljuset av den kunskap som kommer ur min erfarenhet av social relationsreproducering på nätet. Som forskare måste man överväga sin egen roll, särskilt om forskningen bedrivs på ett område där man själv är aktiv och har personliga relationer till de studerade. Jag är medveten om den relation jag har till ett fåtal av respondenterna. Mina egna nätvänner (en grupp på möjligen 20-30 personer av totalt 208 svarande) har fått inbjudan att svara på enkäten. Hur många av dem som gjort det vet jag inte. För mig har det varit viktigt att även de egna nätvännerna kunnat vara anonyma och inte behöva känna sig hämmade av sin relation till mig eller på annat sätt påverkas i sina svar. Möjligen kan några ha begränsat sina öppna svar för att inte bli igenkända genom sitt sätt att uttrycka sig.

I all forskning finns en risk att forskaren grips av sitt arbete på så sätt att hon upptäcker just det som hon förväntar sig, och kanske önskar (Wedin och Sandell 1995:45). Detta kan man bara komma tillrätta med genom att vara medveten om det och se sina egna motiv och förväntningar i sammanhanget, något som jag kontinuerligt reflekterat över.

4.7 Sammanfattning

Studien har skett med hjälp av en enkät på nätet hösten 2005. 208 nätanvändare svarade på enkäten, som hade både frågor med möjlighet till berättande svar och med styrda svarsalternativ. Urvalet av svarande är självselektivt. Det är huvudsakligen de berättande svaren som utgör studiens empiri och därmed är det en kvalitativ studie. Studiens syfte är explorativt; jag vill få förståelse för nätanvändarnas hantering av fenomenet anonymitet i sina sociala relationer. I nästa kapitel redogör jag för de empiriska resultat jag fått fram genom enkäten.

5 VEM ÄR DU?

Internet är ett verktyg som kan ge möjlighet till djupa relationer mellan människor som inte känner till mer om varandra än det de själva skriver via e-post och på nätet. Med hjälp av nätet kan ett umgänge ske oberoende av ett fysiskt yttre, både hos den enskilde personen och i rummet. Detta kan ge en känsla av ökat förtroende och av ett kravlöst och bekvämt umgänge, visar empirin i denna studie.

5.1 Respondenterna

Bland enkätens 208 svarande kan två undergrupper identifieras med relation till begreppet anonymitet. Dels **grupp A**: de personer som svarat nej på frågan ”vet de flesta av dina nätvänner vad du heter, var du bor, din sysselsättning och dina familjeförhållanden?”. Dels **grupp B**: de personer som i något av de öppna svaren tagit upp begreppet anonymitet på något sätt, till exempel fördelar och nackdelar med möjlighet till anonymitet, och konsekvenser av möjlig anonymitet. *Grupp A* innehåller 27 svarande, och bygger på kvantitativ metod eftersom det är svaren på en fråga med fasta svarsalternativ som styr urvalet vid analysen. *Grupp B* innehåller 57 svarande och bygger på kvalitativ metod eftersom det är de berättande svaren på de öppna frågorna som styr urvalet, och som ligger till grund för analysen. Nio respondenter förekommer i båda dessa grupper. I uppsatsen här refererar jag till både hela respondentgruppen, grupp A och grupp B.

5.1.1 Ålder och kön

En mycket hög andel av alla respondenter i studien är kvinnor, 87 procent, och en väsentlig del av dessa kvinnor är medelålders och äldre. Idag ingår internetanvändningen i vardagslivet visar statistik från SCB²⁷. E-postanvändningen minskar med stigande ålder men både män och kvinnor i alla åldersgrupper använder internet och e-post, även medelålders och äldre. Andelen män är mindre i grupp A och B (7 procent) än i hela respondentgruppen (13 procent).

De 208 svarande i denna studie har en ålder mellan 18 och 66 år, med en medianålder på 37 år. Åldersgruppen 50+ är exakt lika stor som gruppen under 30 år. Flest antal svarande finns i gruppen 30-39 år. Medianåldern i grupp A är 39,5 år och i grupp B 33 år. (Se diagram 1 på nästa sida.)

²⁷ Se tabell 4, bilaga 3

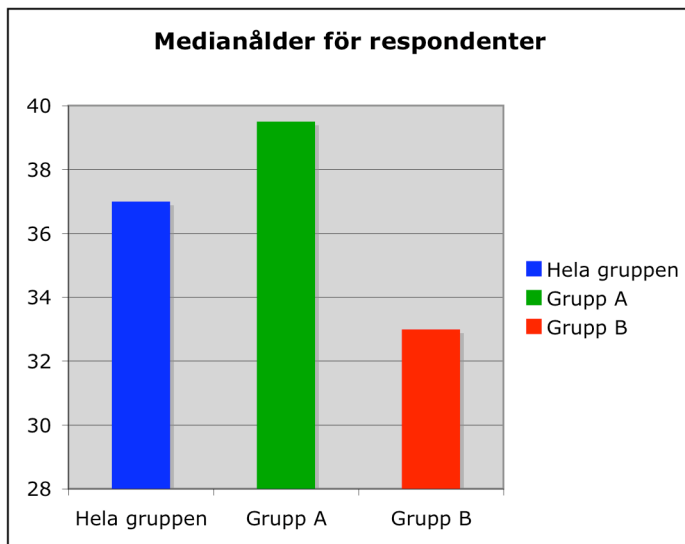

Diagram 1. Medianålder för respondenterna

5.1.2 Erfarenhet och tidsåtgång

I den totala respondentgruppen (28 män och 180 kvinnor) har männen en något högre genomsnittsålder än kvinnorna (medianåldern är 40,5 respektive 36 år). Enkäten inleds med några frågor om antalet år med nätumgänge och antalet timmar i veckan som respondenterna ägnar åt sina nätvänner. Män och kvinnor har ungefär lika lång erfarenhet av nätumgänge (medianvärdet är 7 år), men ser man på medeltalet visar det 6,8 år för män och 7,2 år för kvinnor. I både grupp A och grupp B är medianvärdet också 7 år. Det som skiljer sig mest är tidsanvändningen. Medianvärdet för männens antal timmar per vecka för nätumgänge i hela respondentgruppen är 3,5 medan det för kvinnorna är 8 timmar. I grupp A är medianvärdet 6,5 timmar och i grupp B 8 timmar. (Se tabell 1 på nästa sida).

5.1.3 Grupp A

Grupp A utgör 13 procent av respondenterna och består av 27 personer som alla svarat nej på frågan "Vet de flesta av dina nätvänner vad du heter, var du bor, din sysselsättning och dina familjeförhållanden?". Nio av dessa har också i olika ordalag kommenterat fenomenet anonymitet och ingår även i grupp B. Av respondenterna i grupp A tycker tre fjärdedelar att relationer med nätvänner är mer kortsiktiga än med IRL-vänner och drygt hälften umgås mer med IRL-vänner än nätvänner idag jämfört med för tio år sedan. En tredjedel i grupp A tycker att det är lättare att diskutera personliga problem med nätvänner än med IRL-vänner. Det är också bara ett fåtal som

uppgger att nätvännerna blivit IRL-vänner, och nätvännerna upplevs inte heller som särskilt betydelsefulla. En tredjedel av grupp A är singlar, jämfört med en fjärdedel i hela respondentgruppen.

Tabell 1. Jämförelser mellan hela gruppen, grupp A och grupp B

	Alla 208	Grupp A	Grupp B
Antal tim/vecka, medianvärde*	7	6,5	8
Tar hellre kontakt via e-post än telefon	74 %	67 %	79 %
Mer umgänge med nätvänner än IRL-vänner	33 %	26 %	33 %
Färre IRL-vänner och fler nätvänner idag**	26 %	22 %	33 %
Lättare att diskutera med nätvänner***	44 %	33 %	54 %
Relationer med nätvänner är kortsiktiga	44 %	74 %	49 %
Nätvännerna har blivit IRL-vänner	48 %	22 %	51 %
Det är bekvämt med nätvänner	28 %	30 %	37 %
Nätumgänge är kravlöst	41 %	56 %	65 %

* Värde gäller antal timmar per vecka som respondenten ägnar åt socialt umgänge på nätet, enligt egen uppskattning

** Värde gäller idag jämfört med för tio år sedan

*** Jämfört med IRL-vänner

5.1.4 Grupp B

Grupp B består av de 57 personer som i sina berättande svar i olika ordalag tar upp nätets möjlighet till anonymitet. Drygt hälften är uttalat positiva, sju är negativa och andra reflekterar på annat sätt över anonymitet och dess konsekvenser utan att förmedla värderingar. Här finns både de som tilltalas av en självpresenterande anonymitet, det vill säga att de kan välja vad de berättar om sig själva; och de som har synpunkter på att inte vara fysiskt synliga för varandra när de kommunicerar.

En tredjedel i denna grupp uppgger att de umgås mer med nätvänner än IRL-vänner och lika många att de har fler nätvänner och färre IRL-vänner idag än för tio år sedan. En förskjutning i umgänget från IRL-vänner till nätvänner behöver inte bara bero på en ökad nätnärvaro utan kan också bero på andra förändringar i livet, till exempel skilsmässa eller andra ändrade familjeförhållanden som flyttning, sjukdom och annat. Över hälften tycker att det är lättare att diskutera personliga problem med nätvänner än med IRL-vänner men uppgger också att nätvänner har blivit IRL-vänner. Två tredjedelar i grupp B instämmer i påståendet ”det passar mig att umgås på nätet för att det är kravlöst” men bara drygt en tredjedel ser bekvämlighet som en orsak till nätumgänge.

5.2 Presentation av självet

I vardagslivet är presentation av vår egen person en viktig beståndsdel i den sociala interaktionen med våra medmänniskor. När vi möts får den andre omedelbart ett intryck av oss, styrt av yttre faktorer som kön, ålder, klädsel och andra sociala markörer. På nätet är dessa faktorer till stor del satta ur spel vilket gör att vi gärna ser nätumgänge som interaktion med människor som är anonyma. Nätvänner emellan är det inre faktorer som spelar roll, och som ger en känsla av förtroende och tillit.

5.2.1 *En selektiv bild*

När en sociomental relation inleds ingår en presentation för att underlätta den andres föreställning om mig (Chayko 2002:43ff). I fall där vi tror att vi kommer att ha en fortsatt relation, till exempel med nätvänner, är vi måna om att reducera osäkerheten i möjligaste mån och är därför mer omsorgsfulla med vår presentation än om vi inte räknar med en relation över tid. Vi formar en bild av den andre i våra tankar (ibid). I flera av de öppna svaren kommer synpunkter fram som visar att den möjliga anonymiteten på nätet kan ses som en fördel. Ett fåtal personer (sex respondenter i grupp B) skriver uttryckligen att de håller sig anonyma i sina nätkontakter, både av bekvämlighet och av försiktighet. Så här skriver en kvinna:

"Vi pratar om mycket, om våra liv och så, men jag håller mig ändå relativt anonym. Det är en skön sits, att veta att vi kan prata om vad som helst, och skratta och ha kul tillsammans, utan att egentligen veta VEM den andra är, utan några krav och förväntningar. Har inga planer på att träffa mina nätvänner IRL, jag tycker om dem, men jag håller mitt riktiga liv och cyberlivet isär."

I de flesta andra fall handlar det inte om fullständig anonymitet utan snarare om en selektiv presentation av sig själv. Flera framhåller fördelarna med att välja hur mycket man själv vill berätta om till exempel sin bakgrund och livssituation. Några skriver om fördelen att nätvännerna inte känner familjemedlemmar eller IRL-vänner och därför inte kan relatera till dessa i umgänget. Det ses därför som lättare att till exempel kunna diskutera sin partner eller en IRL-vän som då förblir okända för nätvännen. En kvinna skriver så här:

"Jag tror att mina nätvänner vet betydligt mer om mina innersta tankar och känslor än mina IRL-vänner. Dessutom vet de detaljer som jag aldrig skulle välja att berätta för en IRL-vän. Att diskutera relationer med nätvännerna är också skönt, de har ju ingen

relation till ens partner och då behöver man inte väga orden lika noga som om man diskuterar med någon som även partnern känner eller känner till.”

Ett par svarande ser fördelar med att ge en selektiv bild av sig själv därför att deras nätvänner då inte tar upp sådant som är besvärligt och ”jobbigt”, eftersom dessa inte vet något om deras förflutna. Några andra förklarar att de håller sig anonyma i början av kontakterna med nya nätvänner men avslöjar mer när vänskapen mognat.

Många väljer anonymitet på nätet genom nickname eller att bara avslöja sitt förnamn. På diskussionsforum och i andra nätbaserade kommunikationer är det också relativt vanligt med så kallade avatarer. Det är en liten bild, ett fotografi eller en tecknad bild som blir en slags symbol för den egna personen.

På mailinglistor kan man *lurka*, det vill säga att vara med som medlem, få alla mail men inte skriva något själv och alltså inte ge sig till känna för övriga medlemmar. Detta brukar ses som ett problem på listorna och ibland kommer diskussioner om ”ska vi tillåta lurkare här?” och med kommentarer att det känns obehagligt att jag som medlem inte vet vem som läser vad jag skriver. I diskussionsforum är det mer vanligt och accepterat att jag inte vet vem som läser. Det finns slutna forum där man måste vara medlem både för att läsa och skriva, men en vanlig form är att det bara behövs medlemsregistrering för att skriva. Det finns alltså olika, mer eller mindre accepterade, möjligheter till anonymitet även i gemenskapsgrupper på nätet.

Många nätanvändare har idag egna hemsidor där de presenterar sig själva, sina intressen och sådant som de upplever som viktigt i livet. Dessa används också för att presentera sig i sociala sammanhang på nätet, med en länkning till sin hemsida. En av respondenterna nämner detta som positivt, att kunna gå till nätvännernas hemsidor och på så sätt lära känna dem bättre.

5.2.2 Utseende och andra yttre och inre faktorer

Kommunikation på nätet sker oberoende av yttre faktorer och man syns inte fysiskt för varandra. Att man kan umgås med nätvännerna utan att behöva bry sig om hur man ser ut anses som en klar fördel. 25 av de svarande nämner i olika ordalag att något de uppskattar med nätet är att den sociala interaktionen utgår från människans inre, från tankarna och det de

väljer att förmedla om sig själva; och att yttre faktorer inte spelar någon roll i utvecklandet av relationen. Det innebär att man kan lägga åt sidan utseendet, både det egna och andras, liksom övervikt eller klädmode, men också ålder. ”Man ser bara innehållet och inte förpackningen” är ett genomgående tema i många svar, vilket också bekräftas i Bayms studie (2002:68).

Denna fördel att kunna visa sitt inre mer än sitt yttre kopplas av respondenterna också till att man upplever nätumgänget som mer lättsamt och enkelt, mer anspråkslöst och kravlöst (se avsnitt 5.3) därför att det inte spelar någon roll om man sitter i morgonrock med otvättat hår i ett ostädat hem, är sur eller glad, har fula kläder eller annat avvikande i utseendet. Övervikt och ålder saknar också betydelse eftersom det inte syns och man därmed inte döms utifrån detta. Några nämner detta med ord som ”att slippa bli bedömd” eller liknande, med undermeningen att man i IRL-livet bedöms utifrån utseende, klädval etc i sociala sammanhang. En kvinna skriver så här:

”En fördel är att man lär känna en person inifrån och ut. Det första man bedömer är inte utseende och röst, utan vad personen skriver. En nackdel kan vara att de som har lätt att uttrycka sig i skrift har en stor fördel där, men i det så kallat verkliga livet har de som ser trevliga ut en stor fördel. Det kan väl jämna ut sig.”

Ett par andra uttrycker att det är en fördel att också slippa bry sig om nätvännernas utseende och andra yttre faktorer. Även socioekonomiska faktorer kan bortses ifrån i nätumgänget konstaterar Norris (2004:33) och menar att nätet kan överbrygga klyftor mellan personer i olika sociala samhällskikt.

5.2.3 Att visa sitt verkliga jag

I forskningen om nätkommunikation fokuseras ofta på anonymitet som ett sätt att skapa sig en annan identitet än den verkliga, eftersom motparterna inte känner till ens verkliga identitet (Baym 2002:67). Detta sätt att använda sig av nätets möjlighet är inte ovanlig. Med den känsla av avskiljande av självet från kroppen som nätet medger kan virtuella identiteter skapas. Men detta är inte alls så vanligt som ges sken av i diskursen och i forskningen generellt menar Baym (ibid) eftersom de flesta sociala kontakter på nätet sker mellan människor som någorlunda vet vem den andre är, precis som i denna studie. Kanske handlar det också om att dessa mer eller mindre skapade identiteter är mer sanna för nätanvändaren

än den identitet som personen står för i IRL-varldagslivet, eftersom nätet ger möjlighet till öppenhet och ärlighet utan större socialt risktagande.

”Jag kan vara som jag är” och ”jag behöver inte förstålla mig” på nätet är något som framhålls av flera respondenter. Så här skriver en kvinna:

”Man kan vara ärligare. Personligare. Säg saker på ett bryskare sätt, och vara helt och hållet sig själv. De [nätvännerna] finns där när jag har tid, och stör mig inte annars. Jag väljer fritt när jag vill vara social och när inte.”

En annan respondent konstaterar:

”Jag kan vara mig själv, det är kravlöst från första början.”

Att vara sig själv utan förställning kopplas ofta till möjligheten att vara mer eller mindre anonym, att inte känna behovet av att upprätthålla en fasad gentemot människor som har en selektiv bild av en själv. Detta fann också McKenna m fl (2002:11f) och Bargh m fl (2002) i sina studier, nämligen att de som möts på nätet är mer benägna att visa sitt rätta jag för varandra än dem som lär känna varandra ansikte mot ansikte. En undersökning nyligen där gymnasieungdomar tillfrågats om deras internetvanor visar dock motsatsen (Wessman 2005:36). Här konstateras negativa aspekter på nätets anonymitet, genom ett hårdare samtalsklimat och att många av ungdomarna förstår sig och ger en bild av sig själva på nätet snarare anpassad till hur de tror att de förväntas vara än hur de verkligen är.

En svarande i min studie berättar om hur hon på nätet ”kastade masken” och vågade berätta mer om vem hon är, ”med fel och brister och alla problem”, och att hon gjorde detta för att se om hon duger ändå. Det har gjort att hon upplever att hon fått vänner som verkligen ser henne som den hon är. Hon berättar i sitt svar att hon har diagnosen borderline och lider av ångest och återkommande depressioner, vilket lett till att hon tappat kontakten med IRL-vänner som inte kände sig bekväma med detta. Hon beskriver relationen med sina nätvänner som ”äkta vänskap”, vänner som valt henne trots hennes diagnos, som hon berättar öppet om på sin hemsida. ”Vi tar varandra för vad vi är. Inga konstigheter” skriver hon. McKenna och Bargh (1998:681ff) studerade marginaliserade gruppers möjligheter att på nätet visa tidigare dolda sidor i sin identitet och fann att detta resulterade i ett ökat självförtroende och ökad självkänsla. För dessa blev också gruppgemenskapen på nätet ett steg ut ur social isolering, och i flera fall ledde det till att nätanvändarna även i IRL-livet vågade berätta om tidigare dolda sidor (t ex homosexualitet i detta fall).

McKenna m fl (2002:10) ser i sin studie begränsande sociomentala särdrag, som till exempel social fobi, annorlunda utseende, handikapp, extrem blyghet och annat; som hinder för att etablera sociala kontakter ansikte mot ansikte. Sådana särdrag kan överbryggas och mista betydelse i kontakter på nätet, där de inte märks eller spelar någon roll i relationen. En fjärdedel av respondenterna i McKennas m fl studie minskade sin känsla av social fobi (eng *social anxiety*) genom umgänge på nätet. Personer som är blyga och socialt isolerade, kan gynnas av kommunikation på nätet eftersom de har behov av att känna sig trygga och säkra i sin sociala interaktion menar också Amichai-Hamburger (2005:29ff). Där kan de själva styra graden av interaktion (bara ett klick ifrån att lämna kommunikationen). På nätet kan de bete sig som utåtriktade personer, det vill säga vara mer öppna gentemot andra. Detta gynnar dessa introverta som i andra sammanhang inte vågar eller kan forma hållbara sociala relationer, men som lyckas med det på nätet. Kvinnor är mer benägna att använda nätet på grund av denna ökade känsla av säkerhet och trygghet menar Amichai-Hamburger (ibid). En annan studie i Nederländerna visar att personer med introvert personlighet är mer benägna att vara anonyma på nätet än dem med utåtriktad personlighet (Peter m fl 2005:428)²⁸. Denna visar också en kausal koppling mellan frekvensen av nätanvändning och benägenheten att hålla sig anonym: ju mer användning desto mindre anonym, precis som jämförelsen mellan grupp A och B visar (se tabell 1, sid 32). Den visar även att mindre anonymitet leder till mer nätvänskap och att den som umgås på nätet för att kompensera för social isolering IRL är mindre benägen att vara anonym och berättar mer om sig själv för nätvännerna.

En kvinna bland respondenterna berättar om hur hon under en tid av depression hade ett stort stöd i att kunna vara sig själv i umgänget på nätet och inte behöva förstå sig, men samtidigt tror hon att depressionen förlängdes eftersom nätumgänget var ett bekvämt sätt att ”fly undan verkligheten”. Turkle (1997:243) ser liknande förlopp hos en av sina respondenter, en man som menar att hans personliga problem blivit värre när han pratat om dem med nätvännerna.

Koppling görs av respondenterna i min studie också till den större urvalsmöjligheten som nätet utgör genom att man där kan hitta personer att umgås med oavsett hur man framställer sig själv. Har jag en sjukdom hittas jag av någon annan med intresse för samma sjukdom medan IRL-vänner är de som kommer i min väg fysiskt, det vill säga att det på nätet är lättare att

²⁸ studien gäller enbart ungdomar 9-18 år

hitta likasinnade och bli accepterad som man är. Svaren visar också att möjligheten till selektiv anonymitet gör det möjligt att vara mer öppen i sina kontakter med andra. Den som tycker sig kunna vara mer sig själv på nätet, särskilt i början av en relation, är också mer benägen att utveckla djupa relationer med andra via nätet, snarare än i relationer ansikte mot ansikte konstaterar McKenna m fl (2002:9ff) i sin studie av nätrelationer.

5.2.4 Förtrolighet tack vare anonymitet

Nästan hälften av hela respondentgruppen har valt svarsalternativet ”med nätvänner kan jag lättare diskutera personliga problem än med IRL-vänner” medan en tredjedel valt alternativet ”med IRL-vännerna kan jag lättare diskutera personliga problem än med nätvänner”. Resten har inte svarat på denna fråga.

I grupp B är det en något högre andel, över hälften, som anser att det är lättare att diskutera personliga problem med nätvänner än med IRL-vänner. Detta bekräftar bilden av en ökad öppenhet i nätkontakterna jämfört med IRL-kontakter. I de öppna svaren kan jag utläsa att det kan vara lättare att skriva om sådant som är känsligt än att prata om det, att kunna vara helt och hållet sig själv, mindre blyg och mindre konflikträdd, när man skriver till nätvänner. Det faktum att man inte ser varandra på nätet ger en känsla av anonymitet (Baym 2002:64). Turkle (1997:242) får också i sin studie vittnesmål om att nätanvändare tycker att det är lättare att diskutera om sina problem med människor på nätet för att de inte riskerar att möta dem på gatan nästa dag. Nätumgänget känns förtroligt när yttre omständigheter skalats av och flera respondenter skriver att man kommer varandra närmare i tankeutbytet på nätet, inte minst då man är mer eller mindre anonym. Sådana tankar är det som lyfts fram i de flesta av de öppna svaren i den här gruppen. Så här skriver en kvinna om sina nätvänner:

”Vi kan prata om allt och även vara uppriktiga och ärliga i sådant som är svårt att prata med IRL-vänner. Det känns som att jag inte skulle klara mig utan mina nätvänner.”

En annan kvinna ser fördelar i att vara anonym och att hon trots anonymiteten har kunnat ha djupa diskussioner med sina nätvänner:

”Anonymiteten kan vara en fördel. De som jag umgåtts med på [portalnamn] har jag oftast inte vetat vad de heter eller exakt var de bor. Vi har ändå kunnat ha djupa diskussioner och engagerat oss i varandras liv och problem. Dessutom spelar det ingen roll hur gammal man är, var man bor eller vilket socialt sammanhang man kommer ifrån.”

Ytterligare en annan svarande menar att öppenhet på nätet är lättare därför att man inte ser nätvännerna i ögonen och därför inte märker en flackande blick eller ointresse. En ökad öppenhet behöver dock inte alltid betyda en djupare eller mer betydelsefull vänskap på nätet:

"I och med att man slipper kontakten face-to-face kan man dels bli mer djup i samtalen samtidigt som man paradoxalt nog inte behöver bry sig så mycket."

Några andra skriver att de kan vara öppnare gentemot nätvänner eftersom dessa inte skvallrar sinsemellan som IRL-vännerna kan göra. I grupp A, de som uppger att de är anonyma, är det bara en tredjedel som tycker att det är lättare att diskutera personliga problem med nätvänner än IRL-vänner.

5.2.5 Nackdel

Något som beklagas av några är utbytbarheten, att nätvänner kan försvinna snabbt och lätt utan spår och att man därmed tappar kontakten med människor som kommit att betyda mycket. En respondent skriver så här:

"Några av de vännerna är borta, det är sorgligt. En del tar nätvänneriet väldigt flyktigt och jag har blivit mer sådan nuförtiden. Så numera är ambitionsnivån rätt låg att de ska övergå i IRL-vänskap. /.../ Nätvännerna idag är ofta sådana som bor långt bort, eller det finns annat som gör det rätt omöjligt (jobb, partners, barn) att träffas."

En annan synpunkt som kommer fram i några svar är att nätvännerna kan bete sig oärligt och slippa ställas till svars för det. En annan nackdel med den möjliga anonymiteten är också medvetenheten om att andra kanske inte är helt ärliga i den information de lämnar om sig själva, vilket kan skapa en känsla av osäkerhet. Kanske är detta en antydning om att nätvänskapen ibland visar sig vara ensidig, och en följd av den relativa anonymitet som annars ses som en fördel. Citat från en respondent:

"Jag har också stött på falska idioter rent ut sagt. Så det finns både gott och ont med vänskap på nätet!"

Några informanter berättar om hur de svikits på detta sätt, med besvikelse och en känsla av tomhet som följd. Uppenbarligen finns det också några bland informanterna som varit dem som svikit då de lyfter fram som en fördel att man snabbt kan avsluta en nätrelation genom att lämna mailinglistan eller det diskussionsforum där man har kontakt och göra sig oanträffbar (se avsnitt 5.3). Men övervägande andas svaren i grupp B en

positiv syn på den anonymitet som nätet möjliggör, även om ett par svarande menar att bristen på möte ansikte mot ansikte innebär att verkligt förtroende inte kan uppstå.

Att man på nätet inte kan förmedla kroppsliga känslouttryck annat än i smileys och skriven text kan upplevas som ett tillkortakommande på nätet. Nätspråket har utvecklats till att delvis ha blivit en hybrid mellan talat och skrivet språk (Baym 2002:65), men det beror på vilket forum det används i (Sveningsson u å:2). Kommunikation i realtid är mer som talat språk medan kommunikation via e-post är mer som skrivspråk. En respondent påpekar till exempel att hon drar sig för kontakt med en motpart som har ett slarvigt språk på nätet. Kommunikation utan miner och kroppsspråk kan minska förtroendet parterna emellan enligt Putnam (2001:185). Det blir lättare missförstånd och löften bryts av misstag. Det är inte lätt att bygga upp förtroenden i cyberrymden, därför behövs också IRL-möten menar han (ibid).

5.3 Kravlöst

Som en följd av nätets möjligheter till anonymitet, både bokstavligt och bildligt, kan relationer med nätvänner upplevas som kravlösa och bekväma. Man behöver inte bry sig så mycket om vem de andra är om de ändå inte syns. Även om kontakterna kan vara djupa kan de ske när som helst när jag har tid och behov, oavsett andras. De finns där ute och svarar när de kan.

Många av respondenterna använder ordet ”lätt” när de med egna ord beskriver sina sociala relationer på nätet, både i betydelsen att det är lätt att hitta likasinnade med samma intressen oavsett yttre faktiska omständigheter, att det är ett enkelt sätt att hålla kontakt och ett lättsamt sätt, och med mindre krav än IRL-umgänge. En tredjedel av samtliga 208 respondenter instämmer i påståendet ”det är bekvämare att umgås med nätvänner än med IRL-vänner” och 40 procent instämmer i påståendet ”det passar mig att umgås på nätet för att det är kravlöst”.

5.3.1 Bekvämt

En femtedel av alla de 186 personer som svarat på de öppna frågorna skriver om kravlöshet och mindre sociala krav i umgänget på nätet, ofta jämfört med IRL-umgänge. Det som nämns i svaren är till exempel att det är lätt att inleda samtal på nätet, att det alltid finns någon att kommunicera med när man själv har lust, och att slippa störa när man tar kontakt på nätet så som kan ske vid telefonsamtal. Andra nämner fördelen att kunna dra sig

undan och inte svara på mail om man inte vill fortsätta umgänget eller att bara svara några ord på ett mail i stället för att avsätta en längre tid för umgänge, men också att skjuta på umgänget tills det finns mer tid för det. Att det är lättare att hålla en relation vid liv nämns av ett par svarande, liksom att det är lättare att avsluta en vänskapsrelation genom att lämna till exempel mailinglistan eller communityn. Möjligheten att vara anonym om man vill och välja vad man vill visa av sig själv kopplas av flera till kravlöshet. Så här skriver en man:

"Man kan vara anonym fram till det att man vet mer. Det är kravlöst dessutom, men bottnar i ansvar också. Möjligheter finns som inte bottnar i det yttre bara."

En kvinna uttrycker sig så här om fördelen med nätvänner:

"Man får en möjlighet att diskutera och lära känna varandra på ett lugnt och säkert sätt. Det finns inga krav."

Närmare hälften av respondenterna uppger att de umgås via mailinglistor. Detta ses också som fördelaktigt ur bekvämlighetssynpunkt, på så sätt att det alltid finns några som är närvarande där, så att om någon i gruppen är frånvarande en tid behöver man inte känna sig ensam för det. Det spelar inte så stor roll vem av listans medlemmar man utbyter tankar med, viktigare är att få respons över huvud taget. Som en annan bekväm fördel med mail och mailinglistor ses möjligheten att spara mailen och gå tillbaka och läsa igen vid funderingar på vad som skrevs, vilket kan ge bättre svar och mindre risk för missförstånd. Att missförstånd uppstår vid diskussioner är inte ovanligt, då man inte ser ansiktsuttryck och gester som en del av budskapet.

Några som har sjukdomar eller handikapp lyfter fram det bekväma i ett socialt umgänge utan fysiska krav på närvaro, att till exempel ha ett socialt nätverk trots social fobi. Det spelar ingen roll vem man är utan tankeutbytet är det primära.

I begreppet kravlöst ingår i flera svar en syn på nätumgänget som ett lättsamt och mer ytligt sätt att umgås. 31 av de svarande beskriver detta i någon form, så att det framgår att de är mindre engagerade i relationerna till sina nätvänner än till IRL-vänner, att de inte bryr sig lika mycket om dessa på djupet. De sociala relationerna beskrivs av denna grupp i ordalag som "ha kul tillsammans", "ett opretentiöst sätt att umgås", "avkoppling", "det piggar upp", "ett trevligt tillskott i vardagen", "som att sitta vid kaffebordet och sladdra..." eller liknande. Denna mer lättsinniga inställning

till nätrelationer betyder inte att man med automatik ser dem som mindre hållbara utan snarare mer som bekantskaper än verklig vänskap. En respondent sammanfattar sina nätrelationer med orden ”nätvänner till vardags och IRL-vänner till fest” och skriver att hon inte orkar vara social i veckorna när hon arbetar och ser umgänget på nätet som ett sätt att då kunna koppla av utan krav, medan hon på helgen är mer benägen att träffa IRL-vänner.

5.3.2 Oberoende av tid och rum

Internet framstår som ett ”icke-rumsligt” socialt rum utan förankring i tid och fysiskt rum och där aktörerna inte heller är rumsligt placerade (Slater 2002:533). Att inte vara synliga för varandra innebär för nätvänner att kunna ha ett socialt umgänge oberoende av tid och rum. Detta nämns av en fjärdedel av alla svarande och gäller i många fall en upplevd bekvämlighet genom mindre planering i umgänget. Det kan ske när man själv har tid och lust, eftersom man inte träffas ansikte mot ansikte. Det tar sig uttryck i att snabbt och lätt kunna ha kontakt, men också att interaktionen inte innebär krav som att boka tid för ett möte, klä upp sig och tvätta håret, eller att inte behöva städa hemma för ett ”möte” med nätvännerna. En person skriver att fördelen med nätvänner är att det inte krävs någon planering utan man skriver ett meddelande och får svar när motparten är uppkopplad, antingen samtidigt eller senare.

Andra beskriver nätumgänge som mer effektivt än IRL-umgänge, att slippa restid för att träffas eller att inte behöva lägga tid på kallprat. Några av de svarande är utlandssvenskar och de skriver om hur de uppskattar att kunna umgås med svenskar i Sverige eller på andra håll i världen utan att vara beroende av tidpunkt eller att träffas fysiskt.

Bland de svarande finns också några som berättar att de som ensamstående mammor har svårt att få tid för IRL-umgänge och att ta sig hemifrån för att träffa vänner och av dessa beskrivs nätumgänget som bekvämt ur tids- och rumsaspekten, till exempel att man kan föra ett samtal ”när barnen härjar”. En utlandsbosatt kvinna skriver så här när hon anger fördelar med nätvänner:

”Som mamma känner jag att det är skönt att kunna ha kontakt när jag hinner om man säger så. Att kunna springa ifrån mitt i ett samtal via chat är rätt vanligt nuförtiden, ibland utan att ens säga ’vänta lite’ först, och det ger en större frihet. Mail går snabbt och till vilken del av världen du vill, och det kostar mindre än att skriva ett vanligt brev. Man kan multiplicera avsändarna så man kan

skriva samma sak till flera olika på samma gång. Man kan ställa in så man ser att personen läst mailet, även om hon/han inte svarar.”

5.4 Nätvänner kontra IRL-vänner

Två av enkätens öppna frågor handlar om fördelar med nätvänner respektive IRL-vänner. Därmed är inte menat att vänskap är något som man kan se som rationellt med fördelar och nackdelar utan snarare att hitta det som skiljer dessa båda fenomen åt. Av svaren framgår att också respondenterna uppfattat frågorna så.

5.4.1 Vänskapsband

Den största skillnaden mellan nätvänskap och IRL-vänskap är att synas eller inte synas för varandra, både bokstavligt och bildligt talat. För dem som utvecklar och upprätthåller sociala relationer på nätet finns en fördel i att kommunikationen kan vara mer effektiv och rak, socialisationsprocessen går snabbare än IRL och det är mindre kringsnack när man har kontakt. ”Man slipper det sociala spelet” skriver en informant i sin jämförelse med IRL-umgänge. McKenna m fl (2002:11) drar samma slutsats i sin studie och menar också att relationer som etableras på detta sätt blir mer stabila över tid. Att det går snabbare att lära känna varandra på nätet visar även flera av enkätsvaren här.

Att man kan hålla nätvännerna åtskilda från IRL-vännerna kan också ses som en fördel. Eftersom en nätvän oftast inte ingår i ens sociala IRL-liv kan det kännas mer tryggt att dela med sig av intima detaljer (McKenna m fl 2002:10), vilket bekräftas av följande enkätsvar:

”Vi är mycket mer öppna mot varandra än jag är med mina s k IRL-vänner. Jag vet att de håller tyst om det jag säger, IRL-vänner snackar mycket sinsemellan.”

Det som framhävs som den största fördelen med IRL-vänner jämfört med nätvänner är möjligheten att träffas fysiskt. Det för med sig att uppleva saker tillsammans, att se kroppsspråk och gester, höra tonfallet, en mer påtaglig närvaro och mindre risk för missförstånd. Påfallande många²⁹ framhåller de praktiska fördelarna med IRL-vänner; de kan hjälpa en att flytta, man kan gå ut och ta en öl eller fika tillsammans, gå på bio, kunna kramas, dela intryck och diskutera detta etc. ”Jag ser lättare när de ljuger”

²⁹ 98 av de 183 som svarat på fråga nr 16

skriver en respondent. Det blir ensamt att bara sitta vid en dator menar en annan medan andra medger att det är lättare att hålla sig undan från kontakt med nätvänner än med IRL-vänner när man inte har tid, ork eller lust.

I de jämförande svaren finns åsikter om att nätvänskapen kan vara djupare och mer betydelsefull än IRL-vänskapen, och vice versa. Skälen som anges är att man kommer varandra närmare på nätet genom ett ökat förtroende tack vare anonymitet (se avsnitt 5.2.4), men också tvärtom. Fysisk kontakt ger starkare vänskapsband menar flera. Drygt en fjärdedel av hela respondentgruppen beskriver i varierande ordalag att de upplever IRL-vänskap som djupare, mer genuin och mer seriös, att de kan lära känna IRL-vänner bättre. Att ha en historia tillsammans och att ha känt varandra länge ingår i andra svar, liksom att IRL-vännerna ser hela personen, inte bara det man väljer att själv förmedla. En kvinna skriver att IRL-vänner är ”riktiga vänner som inte bara försvinner en dag...”. En annan tar upp den skillnad som det innebär att nätvänner själva kan välja hur mycket de lämnar ut om sig själva och hon menar att med IRL-vänner får hon en mer sann bild av personen. IRL-vänner ”ser hela mig” skriver en annan respondent. Ett av svaren ser denna fördel med IRL-vänner:

”KASAM – känslan av sammanhang. Man får hela paletten, man kan inte välja bort och man kan inte välja att bara visa vissa delar av sig själv (man kan inte gömma sig).”³⁰

Denna syn bekräftas också i en studie av Cummings m fl (2002:106f) som konstaterar i sina slutsatser att relationer som företrädesvis upprätthålls på nätet inte ger lika nära vänskap som IRL-relationer, att e-post inte kan ersätta telefon och möten ansikte mot ansikte.

Både påståenden som ”mina nätvänner vet mer om mig än mina IRL-vänner” och ”ingen av mina nätvänner vet lika mycket om mig som mina IRL-vänner” förekommer i flera av de berättande svaren. Ytterligare en åsikt är att IRL-vänskapen kan vara mer stabil eftersom man lär känna varandra under en längre process än på nätet, där socialisationen sker så snabbt.

Nätvänskapen bygger på en skriven kommunikation. Detta tycker flera respondenter är en fördel i relationens utveckling. Att skriva bringar ordning på tankarna, ger mer tid för reflektion och är inte så flyktigt som

³⁰ Troligen syftar hon på Aaron Antonovskys teori Kasam – känsla av sammanhang. Se vidare i Antonovsky (1987, 2005): *Hälsans mysterium*, Natur och Kultur förlag

när man pratar med varandra. Andra menar att skrivandet gör att man kan ”gömma sig bakom orden” och tangentbordet.

Sammantaget ger svaren en bild av att många, men långt ifrån alla, värderar IRL-vänskap högre än nätvänskap. Men relationer med nätvänner ses som lika långsiktiga som med IRL-vänner av över hälften av de svarande medan något färre än hälften uppger att nätrelationer är mer kortsiktiga än IRL-relationer³¹.

5.4.2 Att träffas

Att träffa sina nätvänner ansikte mot ansikte är inte ovanligt, trots att många ser fördelar i nätets möjlighet till anonymitet. På många mailinglistor, forum och communities av andra slag ordnas IRL-träffar ibland, oftast sommartid. Dessutom händer det förstås att enskilda personer väljer att träffas när man funnit varandra som nätvänner. Av samtliga respondenter är det närmare hälften som instämmer i påståendet ”mina nätvänner har blivit IRL-vänner” och tre fjärdedelar instämmer i ”det händer ibland att jag träffar nätvänner i verkligheten”. Flera vittnesmål om IRL-träffar finns också i de öppna svaren, de flesta positiva. Ett exempel:

”När jag gick med i några mailinglistor hittade jag flera vänner och det utmynnade i ett intensivt mail-umgänge som också lett till att jag träffat flera IRL både i grupp och enskilt. Idag betraktar jag flera av dessa mail-vänner som "riktiga" vänner och gör ingen skillnad på den relation vi har jämfört med de vänner jag träffat utanför nätet.”

I många fall leder en nätvänskap – som kan ha startat med ganska stor anonymitet – till en senare IRL-vänskap där man lär känna varandras yttre omständigheter också, visar enkätsvaren. Detta finner också McKenna m fl (2002:13), att de som binder starka vänskapsband på nätet tenderar att också överföra dem till IRL-livet, att mötas ansikte mot ansikte men också göra relationen känd för övriga i IRL-livet. Nätrelationer visar sig också vara generellt mer hållbara än IRL-relationer (ibid:21f), och vänskapsrelationer i högre grad än romanser. Några svarande skriver om hur de haft mer opersonliga relationer med nätvänner men att relationen fördjupats efter att de träffat varandra ansikte mot ansikte:

”Det känns som att jag har lärt känna en del av mina nätvänner mycket ingående tack vare alla djupa diskussioner över nätet. När

³¹ 56 % respektive 44 %

jag sedan har träffat dem i verkligheten har det känts som att vi har känt varandra länge – häftigt. Man kan även över nätet känna ganska fort, att vi har ganska olika åsikter och värderingar och sedan märker man att även det stämmer när man träffas i verkligheten.”

Hennes ord visar att IRL-möten med nätväänner inte alltid betyder en fördjupning av relationen. Fyra av respondenterna skriver om problematiska möten där nätväenskapen inte hållit måttet. En ung kvinna formulerar det så här:

”När jag träffar bra nätväänner IRL blir det alltid problem. ... Jag håller isär de två typerna av vänskap. Det är beklämmande att det är svårt att umgås även IRL, att de båda vänskaperna inte går att kombinera, men jag har ingen bra förklaring varför. De känns fundamentalt olika... Nätväänner ger mig det jag vill ha (social kontakt, skratt, medkänsla, inblick i deras liv) men jag ser bara det som de väljer att visa mig. Medans med en IRL-relation får du hela människan, hela kittet, och ser även det de ogillar om sig själv. Vilket ger både sårbarhet och möjlighet till en djupare relation.”

En annan kvinna menar att nätväänner som man aldrig träffat ”blir inte helt verkliga” och en skriver att hon med avsikt håller isär ”det riktiga livet” och cyberlivet och inte har några planer på att träffa sina nätväänner IRL.

5.5 Egna iakttagelser och erfarenheter

Grunden till mitt intresse för att studera sociala nätrelationer ligger i min egen erfarenhet. Under de snart tio år jag nu varit nätanvändare har jag varit med på tio mailinglistor, på fem av dessa är jag fortfarande aktiv medlem. Här har jag lärt känna människor som med tiden blivit mina verkliga vänner. De är inga identitetslösa ”låtsaskompisar” utan högst verkliga människor av kött och blod, människor som jag vet en hel del om och som jag i några fall träffat.

Bland de mailinglistor jag nu är med på finns en gradskillnad med avseende på anonymitet. En av listorna har ganska många medlemmar, över 50, och där är en mindre grupp regelbundet aktiva medan andra kommer med inlägg någon gång ibland. För att komma med på listan är det bara att anmäla sig. Här är vi lite försiktiga med att berätta så mycket om våra yttre omständigheter, till exempel var man arbetar; och nästan ingen nämner familjemedlemmar, vänner eller andra människor från sitt IRL-liv vid namn. En del använder nickname på listan, andra uppger inte sitt

efternamn. Här verkar också de flesta vara en aning försiktiga med vad de avslöjar om sina innersta tankar och känslor och kontroverserna är få. Kanske har det att göra med att denna lista en gång för flera år sedan utsattes för ett bedrägeri och många av medlemmarna är kvar från denna tid. På en annan mindre lista finns det till och med några medlemmar som valt att presentera sig med helt andra för- och efternamn än de faktiska namn de har, och på denna lista förekommer inga som helst diskussioner om det egna privatlivet, bara om ämnet för listan.

Ytterligare en annan lista är betydligt mer intim. Den är liten och sluten, med ett tiotal medlemmar och där medges man inträde efter att övriga listmedlemmar gett sitt godkännande. Här känner vi varandra relativt väl, vi vet mycket om varandras familjer och arbetssituation, vi diskuterar familjemedlemmar, arbetskamrater och vänner vid namn och en given regel är att inget som skrivs till listan ska komma till andras kännedom. Här finns ingen anonymitet men en stor öppenhet, och gräl förekommer ibland men sårbarheten är också stor.

På en av de listor där jag är medlem kom nyligen ett mail med följande innehåll från en ny medlem (återges med tillstånd):

”Hej. Jag är kvinna och född 19XX. Vill vara anonym, åtminstone tillsvidare, så jag kallar mig "april". Jag går här hemma för mig själv rätt mycket. Vissa dagar kan det kännas rätt ensamt. Men för det mesta är det rätt skönt. Man kan ju längta efter att dela tankar och åsikter med andra.”

Jag tog chansen att ställa några frågor direkt till henne om detta, eftersom jag inte haft möjlighet att ställa följdfrågor till de svarande i enkäten (se metodavsnitt 4.1.2). Frågorna gällde hur det kom sig att hon ville vara anonym, hennes tankar kring detta. Hon använder en hotmail-adress och jag har ingen aning om vem hon är. Så här svarade hon efter ett par dagar:

”Hej. Nu fick jag lov att tänka över varför jag vill vara anonym.

En sak är väl att jag är en försiktig människa, och ganska blyg.

En annan sak är att jag inte har en aning om vilka människor som jag skriver till. Jag kan också säga att datorer och internet har jag mycket liten erfarenhet av. Och särskilt maillistor och liknande forum har jag ingen erfarenhet av.

En sak som jag tror är bra med att utbyta tankar på internet är väl att man får tillfälle att "tala" om sånt som ligger en nära om hjärtat. Sånt som det kanske inte blir av att man talar om med tex. arbetskamraterna, eller andra man träffar. Man talar inte alltid om

allt man går och tänker på, konstigt nog. Jag talar förstås bara för mig nu, men även många andra tror jag.

En förutsättning för att våga skriva öppet är nog att man är anonym. Det ger nog en viss frihet. Men det är möjligt att jag kommer att vara mer öppen i framtiden.”

Dessa tankar känns igen från enkätsvaren och bekräftar den samlade bild som dessa ger, både när det gäller skälen till en vald anonymitet och hennes syn på framtida möjligheter att röja sin identitet.

6 SAMMANFATTANDE ANALYS

Av svaren i studien framgår att umgänget på nätet kan vara nog så verkligt, trots en virtuell gemenskap och bristen på fysisk kontakt. Med hjälp av Goffmans dramaturgiska perspektiv kan vi förstå nätanvändarens uppträdande på internet som på en scen men den förklarar inte den befrielse och känsla av självförverkligande som respondenterna vittnar om, vilket däremot Rogers teori om människans sanna jag kan ge en förklaring till.

Analysdelen följer i stort samma struktur som föregående kapitel.

6.1 Presentation av självet

Goffman (1974/2000) menar att vi formas av våra framträdanden på livets scen och att våra *jag* är produkter av dessa framträdanden. Detta kan vi applicera på nätanvändare och ser då att de respondenter som uppger att de är anonyma på nätet av försiktighet och inte etablerar någon djupare nätvänskap stämmer in på Goffmans teori. Däremot menar jag att det inte gäller för de respondenter som ser fördelar med anonymiteten genom att de därför mer kan vara sig själva och visa sina rätta jag på nätet. De använder alltså nätet som ett verktyg för att vara mindre anpassade till sociala krav än i IRL-livet. Därmed är inte nätet för dessa den scen som Goffman ser i sin teori. Rogers (Atkinsson 2000:469ff) menar att människan i grunden strävar efter helhet och att få släppa fram sitt rätta jag, vilket dessa nätanvändare gör. Men de som förblir anonyma och inte känner förtrolighet på nätet betar sig inte enligt Rogers teori. Därför kan båda dessa teorier användas för att förstå resultatet i denna studie.

I presentationen av respondentgruppen (avsnitt 5.1, tabell 1) ser vi att de som förhåller sig anonyma (*grupp A*) inte i lika hög grad som övriga anser att det är lättare att diskutera personliga problem med nätvänner än IRL-vänner. En förklaring kan vara att denna grupp inte eftersträvar förtrolighet i sina nätkontakter på grund av bristande tillit till expertsystemet internet, enligt Giddens teori (1999:220). Därmed kan de, enligt Goffmans teori (1974/2000:219) ses som om de framträder på en scen där deras jag reproduceras. Respondenterna i grupp A är också något äldre än de i grupp B, men det finns inget stöd i litteraturen för att äldre skulle ha större brist på tillit än yngre. Andra däremot framhåller i sina svar möjligheten till förtrolighet och att visa sina rätta jag tack vare anonymitet som positivt, vilket innebär att deras jag inte är anpassade produkter av framträdandet på en scen. Det kan också antyda en ökad tillit enligt Giddens (1999:220).

Datormognaden och den ökade erfarenheten av nätkontakter för med sig en ökad skicklighet i att bedöma och utforska vilka nätvännerna är i ett tidigt skede av bekantskapen och förutse vilka de kommer att möta i cyberspace menar Slevin (2000:105-110). Den ökande erfarenheten av mediet ger användbar kunskap i individernas sociala praktik på nätet, vilket stämmer med enkätsvaren: de flesta är inte helt anonyma utan ger snarare en selektiv bild av sig själva. Även om många skriver att de uppskattar möjligheten till anonymitet är det få som uppger att de verkligen förhåller sig anonyma (bara de 27 i grupp A). Kanske handlar det snarare om en känsla av anonymitet än faktisk anonymitet.

Flera påpekar att de håller isär nätlivet och IRL-livet. Det kan man koppla till Goffmans (1974/2000:97) teori om att vi rör oss i olika regioner, den främre och den bakre, och att vi har olika roller (ibid:23). Goffman menar att rollgestalten är vårt jag och en produkt av framträdandet, och så kan vi också se på den anonyme nätanvändarens roll på nätet. Hon definierar situationen (ibid:208ff) och formar självbilden efter detta. I denna självbild på nätet ingår att inte relatera till IRL-livet.

Att styra motpartens intryck är viktigt enligt Goffman (1974/2000:183ff), och så sker också i respondenternas nätrelationer, oavsett om man är återhållsam med uppgifter om sig själv eller ger falska uppgifter. Enligt Giddens (1999:54) bör det inte vara för stor skillnad mellan jaget och den presenterade självbilden eftersom det då kan bli svårhanterligt, och på nätet är det betydligt vanligare att inte berätta vem man är än att ge en falsk bild, visar svaren. Det är inte ovanligt att använda hemsidor för att presentera sig i relationssammanhang vilket Chandler i Slevin (2000:174f) menar är en del av den reflexiva identiteten.

Nätet innebär oändliga kommunikationsmöjligheter, men främst skrivna. Svaren i undersökningen visar också att utbytet av tankar och reflektioner är det primära för många nätanvändare, en form av ständigt berättande. Detta bidrar starkt till identitetsskapandet enligt Giddens (1999:30) teori om den reflexiva identiteten som utgår från en ständig omformning av den egna livsberättelsen.

Giddens (1999:30) menar att det krävs en känsla av både kropp och självbild för att ge en känsla av sammanhang. Tvärt emot detta ser många respondenter som en fördel att kroppen utesluts ur nätrelationen. I stället är det tankarna som är viktiga, vilket vi kan relatera till Giddens (1999:220) teori om det rena förhållandet där relationen är kärnan och yttre

omständigheter inte har betydelse. Detta kan också ses som exempel på Chaykos (2002) teori om *sociomental band* som innebär att vi skapar djupa relationer utan hänsyn till fysisk närvaro. I stället är det tankarna och känslorna som utgör relationen, som sker bortom tid och rum, vilket flera av respondenterna anser är en fördel med nätvänskap. Kroppen avskiljs från självet enligt Slater (2002:536) och det jag skriver i kommunikationen blir min identitet, inte den kropp jag har. Då kan man bortse från kroppsliga faktorer som i IRL-livet kan vara hämmande för en relation, vilket respondenterna uppskattar. Det är inte vem jag är som är viktigt, utan vad jag står för. Det spelar heller inte alltid lika stor roll med vem jag kommunicerar, utan att jag över huvud taget får kontakt.

En nackdel med kroppslösheten är avsaknaden av kroppsspråk och andra ickeverbala uttryck i kommunikationen, vilket också påpekas av flera respondenter. Nätet duger därför inte för fullgod kommunikation enligt Flaherty m fl (i Wood och Smith 2001:72ff). Avsaknaden av ickeverbala uttryck gör att det skrivna ordet blir avgörande för hur man presenterar sig, och Wood och Smith (2001:80) ser detta som en fördel eftersom den som har svårt att komma till sin rätt i IRL-livet kan göra det på nätet. Detta menar också nätanvändarna är en positiv faktor i nätvänskapen.

6.2 Det sanna jaget

Genom möjlighet till anonymitet kan man våga vara sig själv, våga släppa fram andra delar av sitt jag än de som visas i IRL-livet. Nätjaget är det mer sanna jaget menar flera respondenter. Det som är det ”rätta jaget” upplevs oftast som ens innersta kärna, att inte behöva förstå sig utan visar sig som man ärligt känner att man är, vilket överensstämmer med Rogers teori att människan strävar efter helhet genom att få visa sitt sanna jag, där hela individen ingår, i interaktionen med andra (Atkinsson 2000:469ff). Så tänker också ett flertal av respondenterna. De vittnar om en känsla av befrielse, av att få ”kasta masken” och vara sig själva. Detta sker dels tack vare nätets möjligheter till anonymitet som minimerar den sociala risken, dels genom den stora tillgången på möjliga signifikanta andra. På nätet behöver vi inte undertrycka delar av vår personlighet för att anpassa oss till den närmaste omgivningens sociala villkor, för omgivningen är nästan oändlig, vilket avviker från Goffmans teori om jaget som en rollgestalt (1974/2000:219). Oavsett hur jag är finns det alltid någon som accepterar mig sådan. Enligt *side-modellen* anpassar vi oss alltid mer eller mindre till gruppnormer (Wood och Smith 2001:76), vilket kan tyckas motsägelsefullt enligt respondenterna, men som också bekräftas i Wessmans (2005:36)

studie. Men på nätet kan jag hitta min egen grupp, oavsett vem jag är, och på så sätt stärka min identitet menar Turkle (1997:219ff).

Respondenterna upplever en större förtrolighet gentemot nätvänner som de kan vara mer eller mindre anonyma inför. Här finns uppenbarligen en tillit till det okända internet, enligt Giddens (1999:97) teori medan Slater (2002:536) ser en risk för bristande tillit på grund av anonymitet. Men en stor del av de svarande menar att de hellre diskuterar personliga problem med nätvänner än med IRL-vänner. Att ett visst mått av anonymitet främjar förtroende kan ses som ett uttryck för fenomenet ”främling på tåg” som innebär att man lättare kan öppna sig för en okänd än för dem man känner och har en fortsatt relation till (McKenna m fl 2002:10) eftersom det kan ske utan risk för sociala konsekvenser (Bargh m fl 2002:35). Om en social relation börjar med anonymitet kan det lägga grunden till en hållbar och nära relation konstaterar McKenna m fl (2002:10) vilket stämmer med empirin i denna studie. Intimiteten bland nätvänner kan bli så stor att individerna lär känna varandra lika väl som IRL-vänner gör, eller bättre, eftersom nätvännerna i vissa grupper uttrycker sina känslor och tankar fritt, framför allt i grupper med stor anonymitet där öppenheten kan bli större (Chayko 2002:121). Detta kan ge djupare relationer på nätet än IRL, trots att vi av vänner förväntar oss öppenhet och autenticitet enligt Giddens (1996:114ff). Öppenheten behöver uppenbarligen inte gälla identiteten.

Men det finns inte bara fördelar med anonymiteten på nätet. En nackdel som de svarande vittnar om är utbytbarheten, att nätvänner kan försvinna lätt, vilket också kan innebära ett minskat ansvar för relationen på nätet. Några har svikits och andra har svikit. Slater (2002:536) ser detta som problematiskt eftersom man kan välja bort att följa gängse etiska normer. Giddens (1999:220) ser en sårbarhet i så kallade *rena förhållanden* eftersom de kan avslutas med vilje, vilket kan appliceras på nätrelationer.

6.3 Kravlöst och bekvämt

Anonymiteten kan leda till en kravlös bekvämlighet, man slipper bry sig så mycket om hur man ser ut eller när kommunikationen sker, visar studien. Socioekonomiska och sociokulturella faktorer kan också förbises vilket upplevs som positivt och som enligt Slater (2002:537) ger en känsla av frihet och en möjlighet att experimentera med sin identitet (se även Turkle 1997:219ff samt Wood och Smith 2001:54, 76). Känslan av frihet kan komma ur vår generella strävan att frigöra oss från vår kulturs normer för att kunna vara unika menar Wood och Smith (2001). En respondent skriver att kravlösheten ”bottnar i ansvar” och Slevin (2001:105) menar att

anonymiteten kan ses som suspekt. Tilliten kan balansera risker enligt Giddens (1999:91) så att vi kan känna *ontologisk trygghet* även om vi inte ser och kan identifiera motparten, vilket respondenterna vittnar om.

Nätumgänget anses av några svarande som mindre engagerande och mer ytligt, i enlighet med Giddens (1999:202) teori om det postmoderna splittrade och kontextuella självet där kroppen är kärnan. Men i nätkontakterna spelar kroppen ingen roll. Bland respondenterna finns till exempel några mammor som ser en stor fördel i att kunna kommunicera utan kroppslig närvaro. De kan uppträda på olika scener i olika regioner, enligt Goffmans teori.

På nätet kan vi mötas utan ömsesidig närvaro i tid och rum, vilket anses som betydelsefullt av både nätanvändarna och av flera teoretiker (Chayko 2002, Slater 2002, Wood & Smith 2001). Ändå ser nätanvändarna på nätet som en plats eller ett rum där man möts och har uppenbarligen en upplevelse av lokalitet. Där befinner sig deras virtuella jag och inte deras kroppsliga jag.

6.4 Nätet kontra IRL

Det fysiska mötet är ändå betydelsefullt, enligt många av de svarande, vilket stämmer med teorin om *social närvaro* (Wood och Smith 2001:72). I respondenternas beskrivningar skiljer många på IRL-vänner och nätvänner, medan andra inte ser några väsentliga skillnader. Enligt Chayko (2002:31ff) kan vänskapsbanden vara lika djupa och starka i båda sfärerna, men det handlar om olika former av vänskapsband. På nätet etableras vänskapen snabbt tack vare ett utbyte av tankar medan det tar längre tid IRL där andra fysiska faktorer spelar in. Några respondenter anser att IRL-vänskapen är starkare och mer seriös på grund av den gemensamma historien, det vill säga att man under en längre tid byggt upp sin vänskap. Andra nätanvändare menar att det är nätvänskapen som är starkare därför att man från början går på ”kärnan”, det vill säga tankarna.

Anonymiteten på nätet skapar uppenbarligen en viss rädsla för falskhet. Vittnesmål om falskhet hos nätvänner förekommer hos respondenterna, och både Goffman (1974/2000:25, 194f) och Giddens (1999:69) ser problem med falska jag i relationen. Goffman menar att om ett falskt jag avslöjas skapar det förvirring och dissonans i förhållandet, och att en aktör vars framträdande inte är äkta kan ses som cynisk. Enligt Giddens kräver vänskap autenticitet, vilket respondenterna i flera fall ser som en brist i nätvänskapen jämfört med IRL-vänskapen. Slater (2002:540) hävdar en

samstämmighet mellan nätidentitet och IRL-identitet i större utsträckning än vad svaren i studien visar, och menar att möten ansikte mot ansikte inte ger någon garanti för äkthet och att man inte ska skilja på nätliv och IRL-liv i detta avseende. Det är samma människor på nätet som IRL, men i olika sammanhang, därför agerar vi på liknande sätt i båda. Respondenternas svar visar ändå att det fysiska mötet är viktigt, och kan ge en fördjupad vänskap, att få ett ansikte och en röst på den man lärt känna genom att skriva. Turkle (1997:219ff) menar att nätet och IRL-livet inte alltid är åtskilda och respondenterna visar att nätrelationer kan överföras till IRL-livet. Slevin (2000:92) ser en möjlighet att nätet kan ta över allt mer av IRL-livets betydelse i det postmoderna samhället när de båda sfärerna integreras i varandra.

Att träffa sina nätvänner IRL är inte bara positivt visar svaren vilket stämmer överens med Turkles (1997:255) studier av nätrelationer som visar att fysiska möten kan innebära förvirring och besvikelse eftersom vänskapen på nätet kan innehålla förstärkta känslor jämfört med IRL-vänskap.

6.5 Sammanfattning

Studien visar att en grupp respondenter väjer att förhålla sig anonyma av försiktighet inför dem som de möter på nätet, vilket jag kopplar till Goffmans teori om livets teaterscen där man anpassar sin sociala roll till framträdandets omständigheter. En annan grupp respondenter använder nätet för självförverkligande genom att visa sina rätta jag och känna tillit inför de anonyma nätvännerna, vilket jag kopplar till Rogers teori om människans sanna jag och strävan efter helhet samt Giddens teori om behovet av tillit för att känna ontologisk trygghet.

Chaykos teori om sociomentala band i distansrelationer bekräftas av respondenterna som formar djupa relationer med människor de inte ser. Det betyder att kommunikationen kan ske utanför tid och rum, enligt Giddens teori om urbäddning. Flera här refererade forskare menar att nätrelationer inte håller måttet i jämförelse med IRL-relationer vilket också respondenter vittnar om.

7 DISKUSSION

Här redogör jag för de slutsatser jag kommit fram till och de reflektioner jag gjort under mitt arbete. Det är lätt att gripas av entusiasm för kommunikationsmöjligheterna på nätet och det mervärde i livet som nätet uppenbarligen ger massor av människor. Eftersom studien bygger på svar från nätanvändare som till största delen har en positiv attityd till nätet, har mina slutsatser färgats av detta. Ett generellt drag i studien är dock att för många användare är nätvännerna mycket betydelsefulla även om båda parter är mer eller mindre anonyma för varandra.

För flertalet respondenter verkar det vara viktigare att få visa sitt rätta jag än att vara försiktig och anonym. Det är vittnesmålen om detta som blommar ut mest i de berättande svaren. Men kanske är det de som har den här uppfattningen som är de som har svarat. De som har en mer försiktig inställning kanske inte heller känner tillit till en enkät på nätet. Detta bör läsaren av denna rapport ha i åtanke.

7.1 Återkoppling

Denna studies *frågeställning* och *syfte* är att undersöka vilken betydelse möjligheten till anonymitet och att inte synas på nätet har för nätanvändare, hur det påverkar den sociala relationen på nätet. Denna frågeställning besvaras genom min tolkning av empirin som visar att anonymiteten kan ge en ökad förtrolighet och främja kontakt, men också kan hämma kontakt och gemenskap; vilket också visar att syftet har uppnåtts.

7.2 Slutsatser

Här följer de slutsatser jag kommit fram till under mitt arbete med analysen i denna studie. Framför allt urskiljer jag två sinsemellan motsatta sätt att hantera anonymitet på nätet.

7.2.1 Nätet som begränsare och befriare

I resultatet av min studie ser jag ett tydligt mönster: anonymiteten på nätet kan av nätanvändarna upplevas som antingen *begränsande* eller *befriande*. Nätet används som ett verktyg för att undersöka omvärlden, inte minst i sociala relationer.

Bland nätanvändarna kan jag identifiera två generella grupper:

- 1) De som håller sig anonyma på nätet, är försiktiga i sina nätkontakter och inte känner riktig tillit till nätet och andra nätanvändare. De utvecklar inte djupa sociala relationer på nätet, och de håller isär nätvärlden och IRL-världen. För dessa är anonymiteten en *begränsande* faktor.
- 2) De som ser en fördel i anonymiteten, utnyttjar den till att dela med sig av förtroenden och skapa djupa sociala relationer. Efterhand släpper de på sin anonymitet och tar med sig nätrelationen in i IRL-livet. Nätet ses som ett nytt självständigt relationsverktyg som kan ge deras sociala liv ett mervärde genom nya betydelsefulla relationer. Möjligheten till anonymitet och att inte synas främjar relationerna. För dessa är anonymiteten en *befriande* faktor.

Nätet som *begränsande* faktor kopplar jag till Goffmans (1974/2000) dramaturgiska perspektiv som innebär att våra jag styrs av omgivningen och att vi anpassar oss till den. Anonymiteten på nätet kan föra med sig en försiktighet hos användarna, en bristande tillit som hämmar relationskapandet, genom en anpassning till nätets villkor där ”falska idioter” kan härja.

Nätet som *befriande* faktor kopplar jag till Rogers (i Atkinson 2000:469ff) teori om människans strävan efter helhet, en strävan som vi kan styra själva; till exempel genom att använda nätet i självförverkligande syfte och visa sig själv som man är, att få visa sitt rätta jag.

7.2.2 Anonymitet och identitet

På nätet kan man slippa ta sociala risker genom att vara anonym i relationen. Anonymiteten på nätet kan vara både ett skydd och ett problem.

Många av respondenterna ser fördelar i den möjliga anonymiteten i inledningen av en nätrelation, eftersom de då kan vara mer förtroliga än i IRL-livet. Anonymiteten kan ge en bättre och stabilare grund för ett vänskapsförhållande eftersom de lär känna varandra bättre från början genom en ökad förtrolighet. Det verkar leda till att de i ett senare skede lättare utvecklar en IRL-relation. Man går alltså från anonymitet till ickeanonymitet.

Nätet erbjuder en möjlighet att få vara sig själv och en upplevelse av att få visa sitt rätta jag, kärnan i ens identitet, utan att behöva riskera sitt sociala liv. Nätets tekniska struktur innebär att kommunikationsmöjligheterna är

oändliga och på nätet är det därför lätt att hitta likasinnade, de som uppskattar mig precis som jag är när jag visar mitt rätta jag.

7.2.3 Utbytbarheten

Ett problem på nätet är sårbarheten, jämfört med IRL-relationer. Det är lätt att avbryta en nätrelation när fysiska omständigheter och social kontroll saknas. Den andra parten kan då känna sig sviken och övergiven, och tilliten till nätet kan minska.

7.2.4 Relationsverktyg

Uppfattningen om vad som är vårt jag kan vara på väg att förändras. Nätet fungerar för respondenterna huvudsakligen som ett relationsverktyg där det yttre skalats av och kärnan återstår. Det är kommunikationen som är det väsentliga, inte i vilket socialt sammanhang den sker. Jag kommunicerar och får kontakt men det spelar ingen roll vilka som finns där ute i cyberrymden och svarar på min kommunikation, det viktiga är *att* de finns där. Det är kommunikationen som blir *jag*, inte helheten i min identitet.

Kommunikationen främjar ett reflexivt identitetsbyggande genom skrivandet. Att byta förtroenden och berätta för min nätvän vem jag är, är betydelsefullt för att stärka min identitet. Jag lär känna mig själv i det reflexiva skrivandet.

7.2.5 Befrielse från kropp, tid och rum

Nätet innebär ett effektivt umgänge i en komplex värld. På nätet kan man skapa ett sammanhang och tillbringa tid i det, och det känns meningsfullt.

Kroppens betydelse minskar för den som umgås via nätet. Självets identitet blir oberoende av kroppen och bygger på virtualitet. Det kan gynna den som i IRL-samhället har en svag ställning men som på nätet kan stärka sin identitet och sin sociala person. På nätet är det tankarna som räknas, inte kroppen; djup istället för yta. Kanske går vi mot ett nytt sätt att se på mänsklig kommunikation, där kroppen inte spelar roll. Det skiljer sig i så fall mot den postmoderna synen att kroppen blivit allt viktigare (Giddens 1999:202). Men på nätet kan vi kompensera kroppslösheten genom att i stället utveckla självet. IRL-livet har dock inte mist sin betydelse men nätlivet är ett viktigt och växande komplement. Kanske kan man se detta som en motsatt riktning mot fixeringen vid kropp och yta i dagens

postmoderna samhälle, något som framför allt präglar mediebilden av dagens människa.

7.3 Egna reflektioner

Arbetet med studien har genererat en hel del reflektion både kring dess form och innehåll.

7.3.1 Anonymitet

Vad är egentligen anonymitet? Om vi visar mer av våra rätta jag på nätet men inte talar om namn och adress, är det bara ett annat sätt att visa en identitet? Dina tankar säger mer om vem du är än ditt namn. Med anonym menar vi generellt att vi inte känner till vem vår motpart är. På nätet är personuppgifter inte intressanta i etableringen och utvecklandet av en social relation, där spelar det ingen roll om vi kan identifiera motparten förrän den dagen ett IRL-möte ska planeras. I stället lär man känna varandra genom utbyte av tankar, i många fall väldigt väl. Kan man verkligen kalla detta för anonymitet? Har nätkommunikation fört med sig en betydelseförskjutning av begreppet anonymitet? Bara för att jag inte vet var min nätvän bor och arbetar betyder det inte att jag upplever henne som anonym.

Anonymitet gynnas i allt högre grad av den tekniska utvecklingen, inte bara på nätet. Idag kan man ha nära kontakter även IRL men med relativt bibehållen anonymitet, till exempel tonåringar som bara känner till varandras förnamn och mobilnummer, ett mobilnummer som inte kan härledas till en adress eftersom de har oregistrerade kontantkort. Samtidigt gör den avancerade tekniken det möjligt att spåra upp oss för den som har kunskaper och resurser, genom IP-adresser och bärvågor för mobiler.

7.3.2 Metodreflektion

Vid flera steg under mitt arbete har jag haft anledning att reflektera över den metod jag valt. Att göra en undersökning på nätet var ett självklart val, eftersom det rimligtvis är där jag når nätanvändare. Min utgångspunkt var att nå dem som har sociala relationer, det vill säga vänskapsrelationer, på nätet; inte dem som söker romanser eller bara surfar runt utan egentlig kontakt med andra nätanvändare.

Få av de svarande tar upp nackdelar med nätrelationer. En tänkbar förklaring kan vara att studien skett genom självselektion, det vill säga att bara de som själva visat intresse för att svara på enkäten har gjort det.

Kanske är det bara de som är positiva till nätrelationer som svarat. Eller beror det på att nackdelar inte specifikt efterfrågats.

Den överlag positiva inställning till nätvänskap som svaren andas menar jag så här i efterhand är ett problem. Det får mig att misstänka att de som är negativa avstått från att svara. Inte helt men till stor del. Men ett problem i en sådan här studie är att nå dem som är negativa, eftersom det inte finns kontaktytor med dessa på samma sätt som det finns kontaktytor för dem som odlar sina vänskapsrelationer genom till exempel mailinglistor, diskussionsforum och bloggar. Eftersom jag vill undersöka fenomenet nätvänskap har jag sökt respondenter där jag av erfarenhet vet att sådana kan finnas, och resultatet har blivit detta. Kanske kunde också någon av de öppna frågorna i enkäten efterfrågat nackdelar, även om detta kommit fram i framför allt svaren på frågan där jag uppmanar respondenterna att berätta fritt om sin nätvänskap.

Det finns också anledning att reflektera över tolkning och analys av resultatet, med anledning av ovanstående. Den reflexiva tolkning av svaren jag gjort har stöd i de teorier jag använt, men har förstås också svagheter. Genom de öppna frågorna med uppmaningen att berätta fritt har min avsikt varit att inte styra respondenten och svaren visar också en stor spridning som kan göra tolkningen mer vanskelig. Säkert finns det gradskillnader i vad olika respondenter lägger i begreppet *anonymitet* och fenomenet *jag*. En brist i min metod är att jag inte kunnat ställa uppföljande frågor till dem som svarat på enkäten eftersom jag valt att ha ett anonymitetsskydd. I efterhand tänker jag att det kanske hade varit bättre att kunna registrera svar och e-postadress ihop för att kunna ställa kompletterande frågor och få ut mer av detta, även om det hade lett till att antalet svarande varit färre.

87 procent av de svarande är kvinnor, vilket kan antyda att kvinnor i högre utsträckning än män använder nätet i relationsskapande syfte. I förutsättningarna för enkäten framgår tydligt att den vänder sig till dem som uttryckligen har sociala relationer som uppstått och upprätthålls på nätet. Den förhållandevis låga andelen svar från män kan möjligen tolkas som att färre män anser sig lämpliga som respondenter utifrån dessa kriterier. Men det kan också finnas andra orsaker till att så få män har svarat, till exempel att jag helt enkelt inte hittat dem i mina inbjudningar till enkäten, för att jag inte vet var de finns, eller att de inte är intresserade av att svara.

7.4 Förslag till fortsatt forskning

Är nätet befriat från genus? De flesta som svarat på enkäten är kvinnor, och inte helt unga, och de behärskar uppenbarligen ett avancerat tekniskt medium som internet utgör. Nätet är inte ett manligt territorium, men män och kvinnor kanske använder nätet för olika ändamål.

Nätvänskap som identitetsbyggande för marginaliserade grupper: Vilken betydelse kan nätvänskapen ha för den som är socialt isolerad och med en svag självbild? Kan nätvänskapen ge en starkare identitet i samhället och ett starkare jag?

De som upplevt besvikelser, hur har det påverkat dem? Enkätsvaren vittnar om att vänner försvinner lättare på nätet än IRL. Vad leder det till för nätanvändarna? Är det mindre betydelsefullt om man blir sviken av en nätvän än av en IRL-vän?

Hur verkliga upplever vi oss vara på nätet? IRL-livet och nätlivet upplevs av många som åtskilda världar, men en integrering kan också skönjas. Kan nätidentiteten, om den skiljer från IRL-identiteten, också vara juridiskt och formellt godtagbar i IRL-samhället?

8 KÄLLFÖRTECKNING

Alberoni, F. (1984): *Vänskap*, Korpen, Göteborg

Alvesson, M. och Sköldbberg, K. (1994): *Tolkning och reflektion*, Studentlitteratur, Lund

Amichai-Hamburger, Y.: *Personality and the Internet* I Amichai-Hamburger, Yair (red): *The social net*, Oxford University Press, Oxford 2005

Andersen, H. och Kaspersen, L.(1999): *Klassisk och modern samhällsteori* Studentlitteratur, Lund

Atkinson, R. L, m fl (2000): *Hilgards Introduction to Psychology* Harcourt Brace, Orlando

Bakardjieva, M. (2005): *Internet Society: The internet in everyday life*, Sage Publications, London

Bargh, J, McKenna, K., och Fitzsimons G. (2002): Can You see the real me? Activation and expression of the "true self" on the Internet, I *Journal of social issues* vol. 58, nr 1 2002 sid 33-48 hämtad 2005-11-04 som pdf på <http://arts.uwaterloo.ca/~grainne/reprints.html>

Baym, N. (2002): *Interpersonal Life Online* i Lievrouw, L. och Livingstone, S (red): *The Handbook of New Media*, Sage Publications, London

Becker, H. S. (1998): *Tricks of the trade*, University of Chicago Press Chicago

Berger, P och Luckmann, T (1966/1991): *The social construction of reality* 7:e uppl. Penguin Books, London

Castells, M (2000): *Nätverkssamhällets framväxt*, Daidalos Uddevalla

Chayko, M. (2002): *Connecting – How we form social bonds and communities in the internet age*, State University of New York Press, Albany

Cummings, J. N., Butler, B. och Kraut, R. (2002): The quality of online relationships I *Communications of the ACM* vol 45 iss 7 <http://portal.acm.org/citation.cfm?doid=514236.514242>

Giddens, A. (1996): *Modernitetens följder*, Studentlitteratur Lund

Giddens, A. (1999): *Modernitet och självidentitet*, Daidalos Göteborg

- Goffman, E.** (1974/2000): *Jaget och maskerna*, Prisma, Stockholm
- Habermas, J.** (1998/1984): *Borgerlig offentlighet*, Arkiv förlag, Lund
- Halvorsen, K.** (1992): *Samhällsvetenskaplig metod*, Studentlitteratur, Lund
- Hellevik, O.** (1996): *Forskningsmetoder i sociologi och statsvetenskap*, Natur och Kultur, Borås
- Jerlang, E.** (2001): *Utvecklingspsykologiska teorier*, Liber, Stockholm
- Johansson, E.** (2006): *Nätvänner - En studie om förekomsten av meningsskapande sociala relationer på nätet och hur de kan förändra relationsmönster*, C-uppsats Växjö universitet, finns digitalt på <http://www.diva-portal.org/vxu/abstract.xsql?dbid=467>
- Kvale, S.** (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Studentlitteratur Lund
- Lester, D.** (1996): *Personlighetsteorier – ett systemperspektiv*, Studentlitteratur, Lund
- McKenna, K. och Bargh, J.** (1998): Coming out in the age of the Internet: Identity demarginalization through virtual group participation, I *Journal of Personality and Social Psychology* vol 75 no 3 1998 (hämtad 2005-11-03 som pdf på http://mentor.lscf.ucsb.edu/course/fall/psyc92a/coming_out_internet.pdf)
- McKenna, K., Green, A. och Gleason, M** (2002): Relationship Formation on the Internet: What's the Big Attraction?, i *Journal of social issues* vol. 58, nr 1 2002 hämtad 2005-11-03 som pdf på <http://faculty.smu.edu/stevensr/articles/McKenna-onlinerelection.pdf>
- McKenna, K. och Seidman, G.** (2005): *You, me and we: interpersonal processes in electronic groups* I Amichai-Hamburger, Yair (red): The social net, Oxford University Press, Oxford
- Norris, P.** (2004): *The bridging and bonding role of online communities* I Howard, P. Och Jones, S (red) : Society Online: The Internet in Context, Sage Publications, Thousand Oaks
- Peter, J, Valkenburg P. M., Schouten, A. P** (2005): Developing a model of adolescent friendship formation on the internet I *CyberPsychology&Behaviour*, vol 8, no 5 2005, hämtad i databasen Academic Search premier, Linköpings universitetsbibliotek
- Putnam, R.** (2001): *Den ensamme bowlaren*, SNS förlag Stocholm

- Ritzer, G.** (2000): *Sociological theory*, McGraw Hill, Singapore
- Schütz, A.** (2002): *Den sociala världens fenomenologi*, Daidalos, Uddevalla
- Skitka, L. och Sargis, E.** (2005): *Social psychological research and the Internet: the promise and peril of a new methodological frontier* I Amichai-Hamburger, Yair (red): *The social net*, Oxford University Press, Oxford
- Slater, D.** (2002): *Social Relationships and Identity Online and Offline* i Lievrouw, L. och Livingstone, S (red): *The Handbook of New Media*, Sage Publications, London
- Slevin, J.** (2000): *The Internet and Society* Polity Press, Cambridge
- Sveningsson, M., Lövheim, M och Bergquist, M** (2003): *Att fånga nätet – Kvalitativa metoder för internetforskning*, Studentlitteratur Lund
- Sveningsson, M.** (u å): *Cybermöten - Socialt umgänge och relationsskapande på nätet*, odaterad artikel hämtad 2006-01-03 på <http://www.jmk.su.se/digitalborderlands/malins/malins.htm>
- Söderberg, H.** (1905/2005): *Doktor Glas*, Albert Bonniers Förlag, Stockholm
- Tallmo, K.-E.** (1999): *Self-publishing* I *HumanIT* 4:1/1999, hämtad 2006-05-12 på <http://www.hb.se/bhs/ith/3-99/ket.htm>, utgivare: Högskolan i Borås.
- Turkle, S** (1997) *Leva online*, Norstedts förlag, Stockholm
- Wedin, L. och Sandell, R** (1995): *Psykologiska undersökningsmetoder*, Studentlitteratur, Lund
- Wellman, B. och Gulia, M.** (1999): *Netsurfers don't ride alone: Virtual communities as communities* i Wellman, Barry (red): *Networks in the Global Village*, Westview, Boulder (hämtad som pdf 2005-11-12 på www.chass.utoronto.ca/~wellman/publications/netsurfers/netsurfers.pdf)
- Wellman, B. och Haythornthwaite, C.** (2002): *The Internet in Everyday Life* Blackwell Publishing, Oxford
- Wessman, M.** (2005): *Ungdomar och datorn – Vilken roll spelar datorn i ungdomars liv?* C-uppsats, Socialhögskolan, Lund
- Wood, A. F., och Smith, M. J.** (2001): *Online Communication linking identity and culture*, Lawrence Erlbaum Associates Publishers, London

Enkät om socialt umgänge på nätet

Bilaga 1

A Inledning

Kön: Kvinna: 86 %, Man: 13 %

Ålder:

Medianåldern: 37 år

Medelålder: 39 år

Den yngsta är 18 och den äldsta 66 år.

Medianålder för män: 40,5 år

Medianålder för kvinnor: 36 år

Antal svarande i olika åldersgrupper:

Upp till 29 år: 44 svar

30–39 år: 74 svar

40–49 år: 46 svar

50 år och däröver: 44 svar

Boende:

i stan (stad eller större centralort): 81 %

på landet: 19 %

Har du bredband?

Ja: 95 %

Nej: 5 %

1) Hur umgås du oftast med nätvänner? Välj endast en av följande:

Mailinglista: 43 %

Chatt: 4 %

ICQ, messenger etc: 20 %

Blogg: 7 %

Diskussionsforum/gästbok: 10 %

Community: 8 %

Annat: 8 %

2) I vilket av följande påståenden instämmer du? Välj ett!

Jag tar hellre kontakt via telefon än e-post när jag har ett ärende, både privat och i arbetet: 24 %

Jag tar hellre kontakt via e-post än telefon när jag har ett ärende, både privat och i arbetet: 74 %

Vill ej svara/vet ej: 4 %

3) Ungefär hur många år har du haft personliga kontakter på nätet?

Skriv ditt svar här:

Mest frekvent svar: 5 år

Medeltal: 7 år

Högst: 20 år

Lägst: 0,5 år

4) Ungefär hur mycket tid/vecka ägnar du åt dina nätvänner? Ange ungefärlig tid i timmar. Skriv ditt svar här:

Genomsnittlig tid: 10 timmar/vecka

Mediantid: 7 timmar/vecka

Högst: 90, lägst: 0,5 (extremvärdet ingår ej i genomsnittsvärdet)

5) Vet de flesta av dina nätvänner vad du heter, var du bor, din sysselsättning och dina familjeförhållanden? Välj endast en av följande:

ja: 82 %

nej: 13 %

vet ej/vill ej svara: 5 %

B Nätvännernas betydelse

6) I vilket av följande påståenden instämmer du? Välj ett!

Jag umgås mer med nätvänner idag än med IRL-vänner. 33 %

Jag umgås mest med IRL-vänner och har några få nätvänner. 36 %

Jag umgås enbart med nätvänner och har inga IRL-vänner. 2 %

Jag ägnar lika mycket tid åt båda kategorierna. 29 %

7) I vilket av följande påståenden instämmer du? Välj ett!

Idag har jag färre IRL-vänner än för tio år sedan men fler nätvänner: 26 %

För tio år sedan hade jag inga vänner alls men har fått nya tack vare nätet: 4 %

Jag har lika många eller fler IRL-vänner som för tio år sedan och har fått några nya nätvänner: 32 %

Jag har lika många eller fler IRL-vänner som för tio år sedan och har fått många nya nätvänner: 38 %

8) I vilket av följande påståenden instämmer du? Välj ett!

Med nätvännerna kan jag lättare diskutera personliga problem än med IRL-vänner: 44 %

Med IRL-vännerna kan jag lättare diskutera personliga problem än med nätvänner: 37 %

Ej svar: 19 %

9) I vilket av följande påståenden instämmer du? Välj ett!

Nätvännerna betyder mycket för mig: 68 %

Nätvännerna betyder varken mycket eller lite för mig: 28 %

Nätvännerna betyder lite eller inget alls för mig: 3 %

Vill ej svara/vet ej: 1 %

10) I vilket av följande påståenden instämmer du? Välj ett!

Relationer med nätvänner är mer kortsiktiga än med IRL-vänner: 44 %

Relationer med nätvänner är lika långsiktiga som med IRL-vänner: 56 %

11) I vilket av följande påståenden instämmer du? Välj ett eller flera!
 Om en nätvän lämnar mailinglistan/forumet för en längre tid håller vi oftast kontakt ändå: 32 %
 Det händer ibland att jag träffar nätvänner "i verkligheten": 74 %
 Mina nätvänner har blivit IRL-vänner: 47 %
 Jag började umgås med nätvänner för att det är möjligt: 44 %
 Det är bekvämare att umgås med nätvänner än med IRL-vänner: 28 %
 Jag är mycket social och har många vänner över huvud taget: 35 %
 Det passar mig att umgås på nätet för att det är kravlöst: 41 %

C Avslutande frågor

12) Den tid du idag ägnar åt kontakt med nätvänner, hur använde du den tidigare?
 Umgicks mer med IRL-vänner: 13 %
 Umgicks mer med min sambo/make/maka/särbo/mina barn/andra familjemedlemmar: 21 %
 Arbetade: 30 %
 Ägnade mig åt fritidssysselsättningar: 77%

13) I vilket av följande påståenden instämmer du? Välj ett!
 Min partner tycker att jag ägnar för mycket tid åt nätvänner: 10 %
 Min partner har inga synpunkter på den tid jag ägnar åt nätvänner: 65 %
 Jag är singel: 23 %
 Vill ej svara/vet ej: 2 %

Frågor med möjlighet till berättande öppna svar:

14) Hur gick det till när du började ha personlig kontakt med andra människor på nätet? Skriv ditt svar här: 89 % har svarat

15) Fördelar med nätvänner jämfört med IRL-vänner: Skriv ditt svar här: 88 % har svarat

16) Fördelar med IRL-vänner jämfört med nätvänner: Skriv ditt svar här: 88 % har svarat

17) Hur ser du själv på ditt förhållande till dina nätvänner? Berätta fritt så mycket du vill! Skriv ditt svar här: 85 % har svarat

Ordlista

Bilaga 2

Blogg: Dagbok på nätet, eller någon form av loggbok med tankar kring fenomen i vardagslivets, arbetslivet, politiken, samhället etc

Chat: meddelanden skrivna i realtid på en plats, ett "rum", där oftast fler kan läsa dem. IRC är en form av chat.

Community: Ett gemensamt rum på nätet där man blir medlem och umgås med andra. I rummet finns flera andra rum.

Icq/messenger: Man skriver direkta meddelanden till en enskild person som är uppkopplad samtidigt och kan svara direkt, med hjälp av en särskild programvara.

Lurkare: en deltagare som aldrig själv skriver, bara läser vad andra skriver.

Mailinglista/e-postlista/diskussionsgrupp: Man skickar e-post till en gemensam adress för flera personer, där alla kan läsa all e-post.

Det finns olika sorters mailinglistor, t ex: sådana där bara ägaren kan posta, de som har moderator som håller koll på innehållet och delvis styr det, de där man går med genom att bara gå med, de där man begär inträde och väljs in av övriga medlemmar.

MUD: ett rollspel i en interaktiv nätverksbaserad miljö

Netikett: hur man bör uppträda på nätet, dvs nätetikett. Till netiketten hör till exempel att inte vara oförsämd utan hålla sig till god takt och ton, att hålla sig till det som är väsentligt i e-post och inlägg, ta privata diskussioner privat, inte rätta andras stavning eller andra språkliga fel, att inte spamma dem man kommunicerar med och inte.

Nickname: ett alias som bara används på nätet

Nörd: en person som är extremt fixerad vid en enda sak, ofta teknik eller naturvetenskap, men har svag social kompetens. Exempel: datornörd. De flesta nördar är män. (Definition hämtad från Wikipedia <http://sv.wikipedia.org/>)

Pinga: Skicka information om ett inlägg i min egen blogg till en bloggportal där fler kan se att jag skrivit om ett visst ämne.

Realtid: Nu, utan tidsfördröjning, dvs man har kontakt samtidigt så att man ser det den andre skriver och kan svara samtidigt. Kallas också Synkron kommunikation. Asynkron kommunikation är kontakt som inte sker i realtid

Smiley; symboler för olika känslouttryck, som skrivs :-) och betyder att man ler, :-(som betyder att man är ledsen, och ibland kan konverteras av dataprogrammet till ☺ respektive ☹. Andra smileys som används är t ex :- = (förvånad), ;-) (blinkande spjuver) :-*#%& (svordom) :-D (jätteglad)

Spam: reklam via e-post, gästböcker, bloggkommentarer, diskussionsforum etc.

Tabeller som visar användning av internet

Bilaga 3

Statistik från SCB <http://www.scb.se/> hämtade 2005-11-11 och 2006-01-11

Uppgifter för 2005

Tabell 1

Andel personer i åldern 16-74 år som har tillgång till internet hemma 2005

Ålder	Andel i procent			Absoluta tal		
	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män
16-24 år	82	76	88	851 605	365 481	486 124
25-34 år	85	85	86	940 419	476 521	463 898
35-44 år	89	90	87	1 191 375	581 352	610 023
45-54 år	82	84	81	899 911	466 641	433 270
55-74 år	61	54	68	1 193 715	536 348	657 367
Totalt	78	75	81	5 077 025	2 426 343	2 650 682

Tabell 2

Andel och antal personer i åldern 16-74 år med Internetanslutning hemma via bredband 2005

Ålder	Andel i procent			Absoluta tal		
	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män
16-24 år	59	50	68	611 701	239 422	372 279
25-34 år	50	47	53	551 585	263 611	287 975
35-44 år	51	51	51	685 293	329 473	355 820
45-54 år	46	42	50	503 800	234 815	268 985
55-74 år	26	19	33	508 025	187 269	320 756
Totalt	44	39	49	2 860 405	1 254 589	1 605 816

Tabell 3

Andel och antal personer i åldern 16-74 år som använt Internet varje dag första kvartalet 2005

Ålder	Andel i procent			Absoluta tal		
	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män
16-24 år	73	67	78	754 299	323 950	430 348
25-34 år	69	63	76	762 525	353 224	409 301
35-44 år	66	63	69	891 550	407 929	483 621
45-54 år	57	52	62	619 308	286 548	332 761
55-74 år	34	26	42	665 746	258 156	407 590
Totalt	57	50	63	3 693 428	1 629 807	2 063 621

Tabell 4

Andel och antal personer i åldern 16-74 år som använt Internet för att skicka och ta emot e-post första kvartalet 2005

Ålder	Andel i procent			Absoluta tal		
	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män
16-24 år	88	87	88	905 217	420 724	484 493
25-34 år	83	83	83	913 806	465 954	447 852
35-44 år	76	77	75	1 016 355	491 985	524 371
45-54 år	64	64	65	703 283	356 324	346 959
55-74 år	44	36	52	858 011	360 744	497 267
Totalt	67	65	70	4 396 672	2 095 731	2 300 941

Tabell 5

Andel och antal personer i åldern 16-74 år som använt Internet för annan kommunikation (t ex "chatta") första kvartalet 2005

Ålder	Andel i procent			Absoluta tal		
	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män
16-24 år	67	60	73	690 457	290 223	400 234
25-34 år	29	24	33	314 570	135 252	179 318
35-44 år	18	17	19	240 886	107 901	132 985
45-54 år	12	10	13	126 776	56 037	70 740
55-74 år	5	3	6	90 466	31 519	58 947
Totalt	22	19	26	1 463 155	620 931	842 223

Tabell 6

Datortillgång över tid

Ålder	1994-1995			1998-1999		
	Andel i procent			Andel i procent		
	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män
16-24	37	32	42	72	68	75
25-34	26	25	28	68	67	69
35-44	36	37	36	80	79	80
45-54	35	34	35	69	68	70
55-74	11	9	15	34	28	39
Totalt	28	26	30	62	59	65
Ensam	22	18	30	57	53	62
Sambo	31	31	31	69	68	71

Urval av respondenter

Bilaga 4

Följande e-postmeddelande har gått till 40 ägare av mailinglistor på Kanalen och Yahoogroups i oktober 2005:

Jag heter Eva Johansson och ska snart skriva min C-uppsats i sociologi. Den ska handla om sociala kontakter på nätet. För att få underlag till min uppsats har jag gjort en enkät:

<http://www.evagun.se/studier/enketstart.html>

Att jag skriver till dig beror på att jag ber om din hjälp att nå ut till människor som har sociala kontakter på nätet, t ex medlemmar på mailinglistor, för att få svar från dem på min enkät. Det är just dem och dig jag vill nå, för att ni ska kunna berätta för mig vad nätkontakterna betyder för er.

Nu ber jag dig att ta en titt på enkäten och sedan förhoppningsvis sprida den till dina listmedlemmar och till andra du har kontakt med på nätet. När du klickar på länken ovan kommer du till en startsida med mer information om enkäten. Därifrån finns också länkar både till min hemsida där du kan läsa mer om mig, och till en sida om mina studier. Jag hoppas att du ser positivt på detta och kan hjälpa mig.

Jag läser på Växjö universitet och det går också att nå mig genom min studentmailadress: ejolo01@student.vxu.se

Vänliga hälsningar och tack på förhand,
Eva Johansson

De mailinglistor vars ägare jag mailat till är av blandad karaktär, t ex

- 8 föräldralistor, varav 5 mammalistor
- 10 hantverks- och hobbylistor
- 4 sjukdomsrelaterade listor
- 4 livsstilslistor
- 2 matrelaterade listor
- 2 IT-relaterade listor
- 5 intresserelaterade listor
- 5 allmänna listor

Dessutom har inbjudan gått till två allmänna listor där jag själv är medlem och till 5 bekanta varav en skickat inbjudan vidare till sina nätvänner i en föräldracommunity där hon är medlem.

Listornas medlemsantal varierar mellan 11 och 425 till antalet. Totalt på dessa listor finns drygt 2700 medlemmar, men det är snarare regel än undantag att man är medlem på flera listor.

Information om enkäten har också funnits på ett webbforum där jag är medlem och i min blogg vid flera tillfällen och en mindre del respondenter kan ha kommit den vägen, visar statistik från mitt webhotell.

Skärmdump av startsida till enkäten

Bilaga 5

<http://www.evagun.se/studier/enketstart.html>

Välkommen till min enkät om socialt umgänge på nätet.

Jag heter Eva Johansson och läser sociologi 41-60 poäng på Växjö universitet höstterminen 2005. Denna undersökning ska ligga till grund för min C-uppsats. Mitt syfte med undersökningen är att få veta om vi som har **personlig och vänskaplig kontakt** med andra människor **på nätet** har förskjutit vårt sociala umgänge från IRL till nätet, eller om vi har ökat vårt sociala umgänge, och vilken betydelse vårt nätumgänge har för oss.

Läs detta först!

Undersökningen gäller relationen till nätvänner. **OBS!!** Begreppet "vänner" står för ditt vardagliga sociala umgänge med både bekanta och mer nära vänner.

Nätvänner = människor som du har en personlig relation till och där kontakten uppstått på nätet, och där du fortfarande har den huvudsakliga kontakten via nätet.

IRL-vänner = människor som du har en personlig relation till och där kontakten uppstått i "verkliga" livet, dvs inte på nätet.

Totalt är det 17 frågor. De flesta frågor har svarsalternativ där du väljer ett av alternativen eller kan svara ja/nej. De frågorna går troligen att besvara på några minuter. På slutet finns några frågor där du kan berätta fritt, så mycket du vill, och jag hoppas förstås på så utförliga svar som möjligt.

För att inte en person ska kunna svara på enkäten flera gånger får du först lämna namn och e-postadress och får direkt ett mail skickat till dig med en länk att gå till. Detta sker för att undersökningen ska ha så hög tillförlitlighet som möjligt och kunna användas som underlag för min uppsats. Svaren sparas i en databas men länkas inte till ditt namn och din e-postadress.

Sista dag för att lämna svar är den **4 november 2005**.

Till enkäten.

Ett förtydligande: Det jag är intresserad av är betydelsen av nätvänner, dvs människor du fått kontakt med via nätet, och för att få svar på detta behöver jag ställa dem i relation till IRL-vänner. Därför saknas frågor med inriktning på relationen med IRL-vänner (som kanske har blivit nätvänner). Av detta skäl använder jag mig enbart av nätet för att få svar på enkäten.

Vill du hålla dig uppdaterad om vad som händer med enkäten? Det kan du läsa om i min [blogg](#) där jag regelbundet ger lägesrapporter.

Mer information om mig finns på min [hemsida](#). Gå gärna också till länken [Studier](#) där jag berättar om mina tidigare och nuvarande studier och där du så småningom kan läsa om resultatet och min uppsats i ämnet. Enkäten pågår till den 4 november och uppsatsen beräknas vara klar i februari 2006. Har du några frågor eller synpunkter så skicka e-post till mig på adress: ejolo01@student.vxu.se

[Synpunkter](#) på enkäten.

Bilaga 6

Sammanfattning C-uppsatsen

Internet har gett människan helt nya möjligheter och former för att kommunicera. I början var nätet mer ett entydigt redskap, idag talar vi om virtuella gemenskaper och nätkulturer, sociala rum som inte finns fysiskt utan bara i själva kontakten människor emellan.

Denna studie undersöker om betydelsefulla och hållbara sociala relationer kan uppstå och utvecklas på nätet, utifrån en teori om att detta är möjligt, och om dessa nätrelationer leder till en förskjutning i nätanvändarens sociala umgänge. Studien bygger på en enkät som gjorts på nätet hösten 2005, besvarad av 208 respondenter i ett självselektivt urval. Enkäten är huvudsakligen kvalitativ, då det är de berättande svaren på de öppna frågorna som till största delen utgör empiri i denna studie. Resultatet är inte representativt för nätanvändare i stort utan enbart som exempel på hur nätanvändare kan använda nätet för social relationsreproduktion. Studiens syfte är ge en förståelse om fenomenet nätvänner, såväl som att ge uppslag till kommande forskning på området nätrelationer.

Resultatet visar att betydelsefulla och hållbara sociala relationer kan uppstå och utvecklas på nätet, trots brist på fysiska möten. Nätvänner kan upplevas som mycket betydelsefulla, ge starkt socialt stöd och vara en väg ut ur social isolering för dem som befinner sig i svåra livssituationer. Nätvänner kan också ses som en resurs för praktisk hjälp i vardagslivet. Svaren visar att tiden för umgänge med nätvänner främst tas från fritidsaktiviteter, men även till viss del från tidigare umgänge med familj och vänner. Ungefär en tredjedel av respondenterna har idag mer umgänge med nätvänner än med övriga vänner, jämfört med för tio år sedan. En slutsats i denna studie är att nätet har blivit ett viktigt verktyg för social interaktion.